

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΑ' • ΤΕΥΧΟΣ 10 • ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2002

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΕΞΟΦΥΛΛΟ

Λεπτομέρεια από την εικόνα
Παναγία ή Βρεφοκρατούσα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἡ Ὁρθοδοξία ὡς πεμπτουσία τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ
Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου σελ. 3-6

Θεία Εὐχαριστία. Ἡ πρώτη αὐτοσυνειδησία τῆς Ἐκκλησίας
Ἄρ. Ματσάγγα σελ. 7-9

Νέες θρησκείες στὸ Διαδίκτυο
Κ. Ζορμπᾶ σελ. 10-14

Ψυχολογία καὶ πνευματικὴ ζωὴ
Πρωτοπρ. Ἀδαμαντίου Αὐγουστίδη σελ. 15-19

Ὁ Ἰλιγγος τῆς προσωπολατρίας
Πρωτοπρ. Β. Θερμοῦ σελ. 20-21

Ἀνακοίνωση Ι.Σ.Κ.Ε. σελ. 21

Ποιμαντικὴ συμβολὴ στὸ πρόβλημα τῶν ἀνεπιθυμητῶν κινήσεων
Πρωτοπρ. Κ. Καραϊσαρίδη σελ. 22-24

Προσφορὰ ἀγάπης ἀπὸ τὴ Γενικὴ Διεύθυνση Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης τῆς Ι.Α.Α. σελ. 25-26

Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ
Ἄρ. Ματσάγγα σελ. 27-28

Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὲς, κανονικὲς καὶ ἄλλες ἀπορίες
Ἰωάννου Φουντούλη σελ. 28-29

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ σελ. 30-31

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Μηνιαίο περιοδικό γιὰ τοὺς ἱερεῖς

Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 010 72.72.253, Fax: 010 72.72.251
Διεύθυνση Διαδικτύου τῆς Ἐκκλησίας
<http://www.ecclesia.gr>
Ἡλεκτρονικὴ διεύθυνση:
e-mail: contact@ecclesia.gr

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ

τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ὑπὸ τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων
τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Σαλῶνων Θεολόγος
Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱεράς Συνόδου

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Εὐάγγελος Δ. Θεοδώρου
Ὁμότ. Καθηγητὴς Παν/μίου Ἀθηνῶν
Τακτικὸ μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν

ΤΜΗΜΑ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ:

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Ἀριστομένης Ματσάγγας, Διδάκτωρ Παν/μίου

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Χρήστος Γ. Καραγιάννης, Μ. Th.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ-ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ -
ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ-ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

<http://www.livanis.gr>

Σόλωνος 98, 106 80 Ἀθήνα
Τηλ.: 010 3661200, Fax: 010 3617791

* Στὸ προηγούμενο τεῦχος ἐκ παραδρομῆς δὲν ἀναφέρθηκε τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα του βιβλίου «Ἡ Μονὴ Εἰκοσιφίτισσας...» **Θεοχάρη Μ. Προβατάκη.**

Ἡ Ὁρθοδοξία ὡς πεμπτουσία τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ

α'

Τοῦ Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου

Εισήγησις, πού ἔγινε τὴν 28η Σεπτεμβρίου 2002 στὸ Πολιτιστικὸ Κέντρο «Ἑλληνικὸς Κόσμος» τοῦ «Ἰδρύματος Μείζονος Ἑλληνισμοῦ» (Πειραιῶς 254-Ταύρος) στὰ πλαίσια Ἡμερίδος, ἡ ὁποία κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Γ. Συνόδου ὁργανώθηκε ἀπὸ τὴν Εἰδικὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Πολιτιστικῆς Ταυτότητος με θέμα: «*Ἡ Πνευματικὴ κληρονομιά τῶν Μικρασιατῶν Ἑλλήνων, ὡς ἀρρήκτως συνδεδεμένη μετὰ τὴν παράδοση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*». Στὴ διοργάνωσι τῆς Ἡμερίδος, ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδοῦλου, γιὰ τὴ συμπλήρωσι 80 ἐτῶν ἀπὸ τὴν Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ, συμμετέσχευ, ἐκτὸς τοῦ Ἰδρύματος Μείζονος Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἡ «Ἐνωσις Σμυρναίων».

Ἐν πρώτοις εὐχαριστῶ τὸν Πρόεδρο τῆς Ἐνώσεως Σμυρναίων κ. Βεζυργιάννην καὶ τὸν Γεν. Γραμματέα αὐτῆς κ. Βικέτον, οἱ ὅποιοι ἐκ μέρους τοῦ Δ.Σ. τῆς ἀκτινοβόλου «Ἐνώσεως Σμυρναίων» με ὥρισαν ὡς ἐκπρόσωπον αὐτῆς Εἰσηγητὴν στὴν παροῦσα Ἡμερίδα.

Δοθέντος ὅτι «ἀρχὴ σοφίας ὀνομάτων ἐπίσκεψις», θὰ ἤθελα εἰσαγωγικῶς νὰ διασαφηνίσω γιὰτὶ διάλεξα τὴ λέξι «πεμπτουσία» στὸν τίτλο τοῦ θέματός μου. Ἡ λέξι αὐτὴ συνδέεται μετὰ τὴν Μ. Ἀσία, διότι τὸ ξεκίνημα τῆς διαδικασίας πρὸς δημιουργίαν τῆς λέξεως «πεμπτουσία» εὑρίσκεται στὴ φιλοσοφικὴ διδασκαλία τοῦ Ἀναξαγόρα, πού καταγόταν ἀπὸ τὴς Κλαζομενές τῆς Μικρασιατικῆς Ἰωνίας. Ὁ Ἀναξαγόρας μιλοῦσε γιὰ τὸν συνέχοντα τὴν κτίσι αἰθέρα. Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης παραλαμβάνουν τὴν ἔννοια τοῦ αἰθέρος, πού μνημονεύονται καὶ ἀπὸ τοὺς Πυθαγορείους καὶ τοὺς Ὀρφικούς, καὶ τονίζουν ὅτι ὁ αἰθέρας εἶναι ἡ πέμπτη οὐσία πού συμπληρῶνει τὴς γνωστὲς στὴν τότε φυσιο-

κρατικὴ φιλοσοφία 4 οὐσίες: τὴ γῆ, τὸ ὕδωρ, τὸ πῦρ καὶ τὸν ἀέρα. Ὁ αἰθὴρ ὡς ἡ πέμπτη οὐσία εἶναι τὸ οὐσιωδέστερο στοιχεῖο, πού ὑπέγκειται ἱεραρχικῶς τῶν 4 στοιχείων, εἶναι τὸ αἰθέριο πῦρ πού διαφέρει τοῦ ἐπιγείου πυρός, συνδέεται μετὰ τὸν ἔχοντα θεῖες ιδιότητες καὶ διακοσμῶντα τὰ πάντα Νοῦν καὶ ὑποβοηθεῖ τὴν ἀλληλεξάρτησι, ἀλληλεπίδρασι, ἀλληλοπεριχώρησι καὶ ἐναρμόνισι τῶν 4 στοιχείων πρὸς δημιουργίαν μακροσκοπικῶν καὶ μικροσκοπικῶν τελολογικῶν δομῶν μέσα στὸ σύμπαν. Τὸν ρόλο αὐτὸ τοῦ αἰθέρος ὑπενθυμίζει ὁ ποιητὴς Hölderlin στὴν ἐλεγεία του «An den Äther» (=στὸν αἰθέρα).

Ἀπὸ τὴν ἀρχαιοελληνικὴ φράσι «πέμπτη οὐσία» προέρχεται ἐτυμολογικῶς ἡ ἐκ συναρπαγῆς σύνθετη λέξι «πεμπτουσία», ἡ ὁποία κατοπτρίζοντας τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, χρησιμοποιεῖται μεταφορικῶς γιὰ νὰ φανερώσῃ «τὸ πῶ σημαντικὸ συστατικὸ, τὸ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸ, τὸ οὐσιωδέστερο περιεχόμενον» (Μπαμπινιώτης) τῶν ὄντων καὶ τῶν ἱστορικοκοινωνικῶν μορφωμάτων. Ἐπομένως, ἡ ἐκφρασις «Ἡ Ὁρθοδοξία ὡς πεμπτουσία τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ» ὑπονοεῖ ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι τὸ οὐσιωδέστερο συστατικὸ καὶ δομικὸ στοιχεῖο τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας, τῶν ὁποίων ἡ ὑπαρξις δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῇ χωρὶς ἐκείνην.

Θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ προβληθῇ ἡ ἔνστασις, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ καταδειχθοῦν καὶ κατονομασθοῦν ἀρκετοὶ διακεκριμένοι Μικρασιάτες, πού ἔδειξαν ὅτι δὲν πιστεύουν στὴς ὀρθόδοξες χριστιανικὲς ἀλήθειες ἢ καὶ ὅτι τὴς ἔχουν ἀποκηρύξει.

Τὶ θὰ λέγαμε γι' αὐτούς; Παύουν νὰ εἶναι γνήσιοι Μικρασιάτες; Ἀναμφιβόλως δὲν ἀποκλείεται σὲ μερικὲς ἀπὸ τὴς περιπτώσεις αὐτὲς νὰ ἰσχύῃ ὅτι «κάθε κανόνας ἔχει τὴς ἐξαιρέσεις του». Ἐπειτα, κάθε ἐξωορθόδοξης προελεύσεως

συμπεριφορά δέν σημαίνει κατὰ σχέσιν αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, ὅτι εἶναι καὶ ἀντορθόδοξη. Ἄν αὐτὸ ἰσχύη καὶ γιὰ ἀγνωστικιστὲς ἢ καὶ ἀθεοὺς ὁπαδούς τοῦ Διαφωτισμοῦ τῆς Δύσεως, πού ζοῦσαν μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα μακραίωνος ἑλληνοχριστιανικοῦ περιβάλλοντος, πολὺ περισσότερον ἰσχύει γιὰ ἑτεροδόξους Χριστιανούς Μικρασιάτες, οἱ ὁποῖοι γαλουχήθηκαν σὲ οἰκογένειες, πού εἶχαν προσηλυτισθῆ ἀπὸ ρωμαιοκαθολικούς ἢ δυτικούς μισσιοναρίους. Στὶς τελευταῖες περιπτώσεις ἢ ἀτομικὴ θεωρητικὴ ἀπομάκρυνσις Μικρασιατῶν ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία δέν σήμαινε καὶ οὐσιαστικὴ ἀλλοτρίωσι ἀπὸ τὸν παραδεδομένο ἑλληνορθόδοξο ἠθικοκοινωνικὸ καὶ πολιτιστικὸ περίγυρό τους. Ὁ θεωρητικὰ ἄθεος Nietzsche, πού ὁμως ἐνδόμυχα μέ ρυάκια δακρῶν καλεῖ τὸν ἄγνωστο Θεὸ νὰ ἐπιστρέψῃ μέσα του, τονίζει ὅτι καὶ οἱ ἄθεοι ἔχουν ὡς ἠθικοκοινωνικὰ κίνητρα καὶ ἐλατήρια χριστιανικὲς κατηγορίες σκέψεως καὶ ἤθους, πού εἶναι κληρονομημένες ἀπὸ τὴν παράδοσι παλαιότερων χριστιανικῶν γενεῶν ἢ πού ἐξηγοῦνται ὡς ἐπιρροὲς συγχρόνου χριστιανικοῦ περίγυρου. Πάντοτε στὸ βάθος τῆς

ψυχῆς σιγοτριβεῖ κάποιο καντήλι ἀναμμένο πρὸς τιμὴν τῆς προγονικῆς παραδόσεως. Ἔστω ὡς σημερινὸ παράδειγμα ὁ διακεκριμένος μουσικοσυνθέτης Μίκης Θεοδωράκης, πού παρουσιάζεται αὐτοανααιρούμενος διακηρύσσοντας ὅτι ἐμπνέεται ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἤχους τῆς Γ' Διεθοῦς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἤχους τῆς καμπάνας καὶ τοὺς βυζαντινοὺς ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποῖα, ὅπως ὁμολογεῖ, «εἶναι τὸ λίκνο τοῦ ἔθνους..., τὸ λίκνο τοῦ Ἑλληνισμοῦ... Θὰ ἦταν, λοιπόν, ἀφέλεια νὰ ξαναγυρίσουμε στὸ δόγμα "ἡ θρησκεία εἶναι τὸ ὄπιον τοῦ λαοῦ"» (Ἐφημ. «Μεσημβρινή», 29 Μαρτίου 1983).

Ὁ πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἀποθανὼν κορυφαῖος φιλόσοφος τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 20οῦ αἰῶνος Hans-Georg Gadamer ὁμιλεῖ γιὰ τὴν «ἱστορία τῆς ἐπενεργείας» (Wirkungsgeschichte) τῆς παραδόσεως, ἢ ὁποῖα μέσα στὸν ὀρίζοντα τῆς Ἱστορίας ἔχει ὄχι στατικὴ, ἀλλὰ συνεχῆ δυναμικὴ παρουσία, ἀσκώντας ὁρατὲς ἢ ἀόρατες συνειδητὲς ἢ ἀσυνείδητες ἐπιδράσεις. Ἔτσι, ὁ ὀρίζων τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος εἶναι μέ τὴν παράδοσι πάντοτε παρὼν καὶ ἐπενεργεῖ προβάλλοντας τὰ ἰδικὰ του κοσμοθεωρητικὰ, βιοθεωρητικὰ καὶ ἀξιολογικὰ του αἰτήματα καὶ κριτήρια. Ἔτσι γιὰ τοὺς Μικρασιάτες —σύμφωνα μέ τὶς φιλοσοφικὲς διατυπώσεις τοῦ Gadamer— ὁ ἱστορικὸς ὀρίζων τοῦ παρόντος συγχωνευόμενος μέ τοὺς ἱστορικοὺς ὀρίζοντες τοῦ παρελθόντος διαμορφώνεται συνεχῶς μέ

Μικρὰ Ἀσία, 1922.

Ἔνας ἀπὸ τοὺς τελευταίους ἱερωμένους τῆς Ἑλληνορθόδοξης Ἐκκλησίας μέ τὴ σύζυγό του περιμένουν μέ καρτερία τὸ πλοῖο τῆς σωτηρίας.

τὴν ἐπίδρασί τους. Πρόκειται γιὰ «πραγματικὴ συγχώνευσι ὀριζόντων» (wirkliche Horizontverschmelzung). Ἐπομένως, ἢ πεμπουσία τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ εὐρίσκεται στὴ βίωσι κατὰ τὸ ἐκάστοτε παρὼν τῶν ἀφωμοιωμένων στοιχείων τῆς διαχρονικῆς ἑλληνοβυζαντινῆς παραδόσεως, πού ἐμψυχώνεται

ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία. Μέσα εἰς αὐτὴν ἔγινε μία πνευματικὴ ὥσμωσις. Στὴ χημικὴ ὥσμωσι γίνεται αὐτόματη διέλευσις ἐνὸς διαλύτη, μιᾶς ἀραιότερης οὐσίας πρὸς κάποια πυκνότερη. Στὴν πνευματικὴ ὥσμωσι, γιὰ τὴν ὁποῖα ὁμιλοῦμε, ἔγινε ἀμφίδρομη καὶ παλινδρομικὴ ἀλληλοδιείσδυσις στοιχείων ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμό πρὸς τὸν Χριστιανισμό καὶ ἐξ αὐτοῦ πρὸς ἐκεῖνον.

Πρὸς καλύτερη κατανόησι τῆς ἀλληλεπιδράσεως αὐτῆς καὶ πρὸς κατάπαυσι συνεχιζόμενων ἀνεδαφικῶν ἀντιπαραθέσεων γιὰ τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανι-

σμοῦ, πρέπει νὰ διακρίνωμε τὸ περιεχόμενο τῶν δύο πνευματικῶν μεγεθῶν ἀπὸ τὸ εἶδος ἢ τὴ μορφή τους. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ ἄποψι μὲν εἰδολογικὴ ἢ μορφολογικὴ εἰσέδυσε μέσα στὸν Χριστιανισμὸ σὲ ποσοστὸ σχεδὸν 100%, ἀπὸ ἄποψι δὲ οὐσίας ἢ περιεχομένου ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς κατὰ τρόπον ὄχι ἀρνητικόν, οὔτε δουλικῶς θετικόν, ἀλλὰ κατὰ τρόπον φιλικῶς κριτικόν καὶ ἐκλεκτικόν. Ὁ κριτικὸς αὐτὸς τρόπος ἄλλωστε εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ γνήσια γνωρίσματα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ. Πρώτη ἢ Χριστιανικὴ Μικρὰ Ἀσία ἔδωσε τὸ φωτεινὸ παράδειγμα. Τὰ ὀλικῶς καταφασκόμενα καὶ προσλαμβανόμενα μορφολογικὰ στοιχεῖα (τῆς γλώσσας, τῆς ὀρολογίας, τῶν λογικῶν κατηγοριῶν) τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ ἐκλεκτικῶς συγχωνευόμενο μὲ τὴν χριστιανικὴ Θεολογία καὶ Φιλοσοφία περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας μεγάλων στοχαστῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐντάσσονται στὴν ὑπερκειμένη ὀλότητα τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐορταστικὴ ἐκδήλωση τοῦ Συλλόγου Βαρασιωτῶν Μικρᾶς Ἀσίας στὸ Μοσχάτο μὲ τὴν συμμετοχὴ καὶ τοῦ Κλήρου.

Ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ ἀλληλοδιείσδυσις, πού πραγματοποιήθηκε ἀρχικῶς ὄχι χωρὶς ἐπιφυλάξεις, ἀντιρρήσεις καὶ ἀντιδράσεις καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς εἶχε γνήσιον διαλεκτικὸ χαρακτήρα. Ἡ διαλεκτικὴ αὐτὴ σχέσις δὲν πρέπει νὰ νοηθῆται κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Μὰρξ ἀναστραφέν σχῆμα τῆς «θέσεως-ἀντιθέσεως-συνθέσεως», τὸ ὁποῖο πρῶτα παρουσίασαν ὁ Fichte καὶ ὁ Schelling καὶ τὸ ὁποῖο, ὅπως τονίζουν νεώτεροι ἐρευνητές, εὐθύς μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Hegel ἀποδόθηκε ἐσφαλμένως εἰς αὐτόν, ἐνῶ αὐτὸς τὴν μὲν τριάδα τῆς «θέσεως-ἀντιθέσεως-συνθέσεως» εἶχε χαρακτηρίσει ὡς «ἐξωτερικὸν ἄψυχον σχῆμα» (äusserliches lebloses Schema), τὴν δὲ διαλεκτικὴ κίνησι ἐκλαμβάνει ὡς ἐπιδιώκουσαν τὴν ὠσμωτικὴ ἐναρμόνισι τῶν διαφορῶν.

Ὅπως οἱ Χριστιανοὶ τῆς μητροπολιτικῆς Ἑλλάδος, ἔτσι καὶ οἱ Μικρασιάτες Ἕλληνες, πού ἔγιναν ἀπελευθεροὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ δέχθησαν τὸ θεῖο ἐμβόλιο τῆς καλλιελαιῦ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἔγιναν λαὸς τοῦ Κυρίου καὶ προσέφεραν τὴ γλῶσσά τους, πολλές λογικὲς κατηγορίες, ἀρκετὰ ἠθικὰ αἰτήματα καὶ ὠραῖες ἐκφράσεις τῆς μονοθεϊστικῆς νοσταλγίας ἐκλεκτῶν στοχαστῶν εἴτε πρὸς συγγραφήν τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἀναριθμητῶν πατερικῶν ἔργων, εἴτε πρὸς συμβολικὴν ἢ ἀναλογικὴν ἢ ἀναγωγικὴν διατύπωσιν τῶν «συμβόλων» ἢ «ὄρων» ἢ «τόμων» ἢ «ὁμολογιῶν» ἢ «ἐκθέσεων» τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ πολλῶν Τοπικῶν Συνόδων.

Στὴ χημικὴ ὠσμωσι ἢ διείσδυσις μιᾶς οὐσίας σὲ μιὰ ἄλλη γίνεται μέσῳ μιᾶς ἡμιπερατῆς μεμβράνης. Στὴν περὶ ἧς ὁ λόγος πνευματικὴ ὠσμωσι μέσῳ ποίου διαπερατοῦ πνευματικοῦ μέσου ἔγινε ἡ πνευματικὴ ἀλληλοδιείσδυσις; Τὸ μέσον αὐτὸ γιὰ μὲν τὸν Ἑλληνισμὸ ἦταν ἡ ἀνάγκη τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς ἐξεύρεσι καταλλήλων ἐκφραστικῶν μέσων, γιὰ δὲ τὸν Χριστιανισμὸ ἦταν ἡ

ἀπὸ τὴν Θεία Πρόνοια συντελεσθεῖσα κατάλληλη πνευματικὴ προετοιμασία τῶν θαλερῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Μ. Ἀσίας πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος. Ἡ προετοιμασία αὐτὴ ἔγινεν ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς μονοθεϊστικῆς νοσταλγίας γιὰ ἀνώτερη πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τοῦ πόθου τῆς σωτηρίας.

Ἡ μονοθεϊστικὴ νοσταλγία γιὰ ἀνυψωμένη πνευματικῶς ζωὴ εἶχε ἀφυπνισθῆ μὲ τὴ διδασκαλία διαπρεπῶν στοχαστῶν τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δειγματοληπτικῶς ὑπενθυμίζομε τὸ «γνώθι σαυτόν», πού προέβαλλεν ὁ ἐκ Μιλήτου Θαλῆς· τὸν σαφῆ μονοθεϊσμὸ τοῦ ἐκ

Λυδίας Ξενοφάνους, τοῦ ὁποῦ γενέτειρα ἦταν ἡ Κολοφῶν καὶ ὁ ὁποῖος ἐπέδρασε στὸν Ἄριστοτέλη, πού ἀπὸ τὴν Ἀθήνα εἶχε καταφύγει στὴν ἐλκύσασαν αὐτὸν Μ. Ἀσία ἀπὸ ὅπου προσκλήθηκε ἀπὸ τὸν Φίλιππο νὰ γίνῃ διδάσκαλος τοῦ 13ετοῦς Μ. Ἀλεξάνδρου τὴν περὶ Λόγου διδασκαλία τοῦ ἐξ Ἐφέσου Ἡρακλείτου, πού ἐπέδρασε στὸν Πλάτωνα καὶ στοὺς Στωϊκοὺς· τὶς κατὰ τὸν πρῶτο μετὰ Χριστὸν αἰῶνα μονοθεϊστικές τάσεις τοῦ ἐκ Καππαδοκίας Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως· τὴν ὀλίγον ἀργότερα ἐκδήλωσι θαυμασμοῦ γιὰ τὴν χριστιανικὴ ἠθικὴ ἐκ μέρους τοῦ ἐκ Περγάμου ἐπιφανοῦς ἰατροφιλοσόφου Γαληνοῦ κ.ο.κ.

Στὴν προετοιμασία γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔπαιξε ρόλο καὶ ἡ νοσταλγία γιὰ μίαν οὐσιαστικὴ λύτρωσι καὶ σωτηρία, τὴν ὁποία δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ προσφέρουν στοὺς Μικρασιάτες Ἕλληνες τὸ παρηκμασμένο Δωδεκάθεο, ἡ διαδοθεῖσα λατρεία τῶν ρωμαίων αυτοκρατόρων καὶ οἱ ὀργιαστικὲς τελετὲς τῶν Ἀνατολικῶν μυστηριακῶν θρησκείων, οἱ ὁποῖες κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶχαν κατακλύσει τὴν Μ. Ἀσία. Ὅλα αὐτὰ συντέλεσαν ὥστε οἱ διψασμένοι γιὰ ἀληθινὴ λύτρωσι Μικρασιάτες νὰ δεχθοῦν εὐκολὰ τὸ λυτρωτικὸ μῆνυμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ νὰ γίνουν οἱ κοινοτήτες τους προγεφυρώματα καὶ ἐφαλτήρια τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος. Ὁ ὄχι στατικός, ἀλλὰ δυναμικὸς χαρακτήρ τοῦ ἑλληνικοῦ μικρασιατικοῦ στοχασμοῦ ἐνοφθαλμίσθηκα κατὰ τρόπον ἀρμονικὸ στὴν πολυέδρη καὶ πολύπτυχη βίωση τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἐτσι ὅλα τὰ ὁμογενῆ, ὁμοιογενῆ καὶ συμβατὰ πρὸς τὴν θεανθρώπινη δομὴ τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπαρξιακὰ στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως ἀναχωνεύθηκα ταχύτατα μέσα στὴν πυρακτωμένη χριστιανικὴ κάμινο καὶ δέχθηκα ἐπάνω τους ὅλες τὶς ἀνταύγειες τοῦ θαβρωίου φωτός.

Ἡ Ἐκκλησία βοήθησε τὸν Μικρασιατικὸ Ἕλληνισμό νὰ ἀξιοποιήσῃ τὰ ἐκλεκτὰ εἰδολογικὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, νὰ τὰ γεμίσῃ μετὰ καινούριο πνευματικὸ περιεχόμενο καὶ νὰ τὰ ἐντάξῃ σὲ ἀνώτερες πνευματικὲς συναρτήσεις. Ἐὰν σήμερα ὑπάρχουν κλασικὲς σπουδὲς καὶ προβολὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας, τοῦτο κατὰ τὸ πλεῖστον

ὀφείλεται στοὺς μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μ. Ἀσίας, σὲ πολλὰ ἰ. Μονές τῆς καὶ στὰ βυζαντινὰ ἀντιγραφικὰ ἐργαστήριά τους, τὰ ὁποῖα διέδωσαν τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μετὰ νοοτροπία συχνὰ πιὸ φιλελεύθερη ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποία εἶχαν μεγάλοι ἐκπρόσωποι τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Πλάτων ἀπέκλειεν ἀπὸ τὴν «Πολιτεία» του τὴν ἀνάγνωσι τοῦ Ὀμήρου ἀπὸ τοὺς νέους ὡς ἐπιβλαβὴ γι' αὐτούς. Ὁ προστάτης τῆς Καππαδοκίας Μ. Βασίλειος ἦταν προοδευτικώτερος καὶ φιλελευθέρωτερος ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ἐφόσον στοὺς νέους ἀκριβῶς συνιστᾷ τὴν κριτικὴ ἀνάγνωσι τοῦ Ὀμήρου (ὅπως καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων), τονίζοντας ὅτι, ἐκτὸς μερικῶν σημείων, «πᾶσα ἡ ποίησις τῷ Ὀμήρῳ ἀρετῆς ἐστὶν ἔπαινος». Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος συνιστοῦσε τὴν ἀνάγνωσι τῶν πεζῶν καὶ ἐμμέτρων ἀρχαίων κειμένων. Ἀποκαλυπτικὴ εἶναι ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μετὰ τὸν ἐθνικὸν ῥήτορα Λιβάνιο. Ὅπως διαπιστώνομε ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία αὐτὴ, οἱ δύο αὐτοὶ Καππαδόκες Πατέρες ἔστειλαν τόσον πολλοὺς νέους τῆς Καππαδοκίας, γιὰ νὰ μορφωθοῦν κοντὰ στὸν Λιβάνιο, ὥστε, ὅπως αὐτὸς ἔλεγε, ἡ Σχολὴ του γέμισε ἀπὸ Καππαδόκες. Μάλιστα ἔγινε παροιμιώδης ἡ φράσις: «Ἴδου ἕτερος ἦκει Καππαδόκης».

Ἡ ἀνθησις τῶν κλασικῶν σπουδῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως ἦταν ἡ συνισταμένη καὶ τὸ κορύφωμα τῆς μακραιώνος καλλιέργειας τῶν σπουδῶν αὐτῶν, ἡ ὁποία κατ' ἐξοχὴν στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ στὴν Μ. Ἀσία γινόταν ὑπὸ τὴν σκέπη καὶ τὶς εὐλογίες φωτισμένων ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας.

Γενικῶς, οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν ἐνσωμάτωσί τους στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία πέτυχαν τὴν ὀργανικὴ ἔνταξι τους στὴν ἐσχατολογικὴ πραγματικότητα τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος μεταμορφώνεται καὶ καινοποιεῖται. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μετὰ τὴν θεανθρώπινη δομὴ καὶ τὸν μυσταγωγικὸ χαρακτήρα τῆς Ὀρθοδοξίας, ἡ ὁποία ἀνακεφαλαιώνει καὶ συνενώνει ἄκτιστο καὶ κτιστό, «τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς» (Ἐφεσ. α', 10). Ἡ συνένωσις αὐτὴ ἐπιτεύχθηκα ἄριστα στὴν Χριστιανικὴ Μικρὰ Ἀσία, ὅπως ἐπισημαίνομε στὸ β' μέρος τῆς εἰσηγήσεώς μας.

Θεία Εὐχαριστία

Ἡ πρώτη αὐτοσυνειδησία τῆς Ἐκκλησίας

Τοῦ Ἀριστομένου Κ. Ματσάγγα

Στὴν Καινὴ Διαθήκη, ἤδη, ὁ ὅρος Ἐκκλησία στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἐμπρικλείει τὴν ἔννοια τῆς «*σύναξης τῶν πιστῶν*» σὲ ἓνα ὀρισμένο τόπο, δηλ. τὴν ἔννοια τῆς Εὐχαριστιακῆς σύναξης. Ἡ εὐχαριστιακὴ ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας ἀπετέλεσε τὴν πηγὴ τοῦ ὀρισμοῦ τῆς ὡς «*σώματος Χριστοῦ*». Ἡ Ἐκκλησία, ἐπομένως, συνειδητοποίησε καὶ συνειδητοποιεῖ τὴν ἰδιαίτερη φύση τῆς ὁσάκις τελεῖ τὴ θεία Εὐχαριστία. Γι' αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα λατρεύουσα κοινότητα. Ἡ λατρεία ἔρχεται πρώτη, ἀκολουθεῖ δὲ ἡ δογματικὴ διδασκαλία καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξη. Ἀλλὰ καὶ τὸ δεῖπνο τῆς Εὐχαριστίας, πὺ συνιστᾶ καὶ φανερώνει τὴν Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἓνας θεωρητικὰ ἀποφασισμένος θεσμὸς μὲ τὸν ὁποῖον καινοτομοῦν ἱστορικὰ οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ.

- Τὸ Δεῖπνο τῆς Εὐχαριστίας εἶναι συνέχεια καὶ προέκταση τοῦ πασχάλιου Δείπνου τῶν Ἑβραίων. Πάσχα γιὰ τοὺς Ἑβραίους σημαίνει *πέρασμα, διάβαση*. Ἦταν ἡ μεγαλύτερη γιορτὴ τοῦ χρόνου, ἡ ἀνάμνηση τῆς διάβασης τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, ὁ πανηγυρισμὸς γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ Φαραώ, τὴν αἰχμαλωσία τους στὴν Αἴγυπτο.

- Ὁ Χριστὸς τέλεσε μὲ τοὺς μαθητὲς του τὸ πασχάλιο αὐτὸ Δεῖπνο τῶν Ἑβραίων τὴν παραμονὴ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου στὸ Ὑπερῶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὄχι ὅμως γιὰ τὴν ἀνάμνηση καὶ ἐπαναβίωση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ λαὸ του καὶ τῶν θαυματουργικῶν ἐπιβεβαιώσεων τῆς πιστότητας τοῦ Κυρίου σ' αὐτὴ τὴ Διαθήκη.

- Ὁ Χριστὸς δίνει στὸ πασχάλιο Δεῖπνο ἓνα καινούργιο περιεχόμενο, τὸ περιεχόμενο τῆς Καινῆς Διαθήκης, *διάβαση* ὁλόκληρου τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸ θάνατο στὴ ζωὴ. «*Ἐν τῇ σαρκί*» τοῦ Χριστοῦ καὶ «*ἐν τῷ αἵματι*

του» καταργεῖται τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ ἀνάμεσα στὸ κτιστὸ καὶ στὸ ἄκτιστο.

- «*Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν*» εἶπε ὁ Χριστὸς στοὺς μαθητὲς του μοιράζοντας τὸ ψωμὶ καὶ τὸ κρασί τὸ βράδι τοῦ μυστικοῦ δείπνου. Ἀνάμνηση σημαίνει στὴ Γραφὴ ὄχι τὴν ἀπλὴ ἀναδρομὴ τῆς μνήμης, τὴν ἀναπόληση περασμένων συμβάντων, ἀλλὰ τὴν ἐπαναβίωση καὶ ἀνανέωση μιᾶς σχέσεως, ἐνὸς γεγονότος ζωῆς.

- Ἡ κοινωνία τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τῆς Εὐχαριστίας εἶναι ἡ ἐπαναβίωση καὶ ἀνανέωση τῆς σχέσης τοῦ κτιστοῦ μὲ τὸ ἄκτιστο πὺ πραγματοποιήθηκε «*ἐν τῇ σαρκί καὶ τῷ αἵματι*» τοῦ Χριστοῦ.

- Εἶναι ἡ κτίση ὡς ἀναφορὰ καὶ προσφορὰ στὸ Θεό, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ τρόπου ὑπάρξεως τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐκκλησία στὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου προσλαμβάνει τὸν κόσμον καὶ τὰ ἀναφέρει ὡς εὐχαριστία στὸ Θεό. *Ἀναφέρει καὶ προσφέρει* τὴ ζωὴ τοῦ κτιστοῦ στὸ θέλημα τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς καὶ *εὐχαριστεῖ* γιὰ τὴ δυνατότητα αὐτῆς τῆς ἀναφορᾶς πὺ πραγματοποιήθηκε μὲ τὸν Χριστό.

- Σὲ κάθε εὐχαριστιακὴ σύναξη ἡ Ἐκκλησία ἐπικαλεῖται τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἡ συναγμένη γύρω ἀπὸ τὴν Τράπεζα κοινότητα ἐπικυρώνει τὴν ἐπίκληση μὲ τὴν ἀναφώνηση τῆς κατάφασης «*Ἀμήν*», πὺ εἶναι τὸ *ναί* τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου στὴν ἄφατη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

- Ἡ μεταβολὴ πὺ συντελεῖται μὲ τὴν κάθοδο τοῦ ἀγίου Πνεύματος στὴν Εὐχαριστία δὲν ἀφορᾶ τὰ ἀντικείμενα καθεαυτὰ οὔτε τὰ ἄτομα καθεαυτὰ, ἀλλὰ τὴ σχέση τῶν ἀτόμων μὲ τὰ ἀντικείμενα, σχέση ἀναφορᾶς καὶ προσφορᾶς τῆς κτίσης στὸ Θεὸ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, σχέση πὺ μεταμορφώνει τὸν τρόπο τῆς ζωῆς, μεταβάλλοντας τὴν ὑπαρξὴ καὶ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν πραγμάτων σὲ εὐχαριστιακὴ κοινωνία μὲ τὸ Θεό. Αὐτό, δηλ. πὺ μεταβάλλεται δὲν εἶναι σὲ τελευταία ἀνάλυση ἡ φύση τῶν

ἀτόμων καὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ὁ τρόπος ὑπάρξεως τῆς φύσης. Ὁ ἄνθρωπος παραμένει φύση κτιστή, τὸ ἴδιο καὶ τὰ προσφερόμενα δῶρα. Ὅμως αὐτὴ ἡ κτιστὴ φύση προσφέρεται νὰ ὑπάρχει καὶ ἀξιῶνεται νὰ ὑπάρχει ἀντλώντας ζωὴ ὄχι ἀπὸ τὶς δικές της δυνατότητες —ἐφήμερες καὶ φθαρτές— ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ καὶ παράδοσή της στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν κοινωνία μαζί του. Ἀπὸ τὰ παρὰπάνω γίνεται φανερό ὅτι:

- Ἡ Θεία Εὐχαριστία ὑπῆρξε καὶ εἶναι ἡ *πρώτη αὐτοσυνειδησία τῆς Ἐκκλησίας*, ἡ ὁποία ὁδήγησε στὴ διαμόρφωση τοῦ ὄρου «*σῶμα Χριστοῦ*». Μέλη τοῦ σώματος εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ συμμετέχουν στὴν εὐχαριστιακὴ σύναξη.

- Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι εἰκόνα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, εἰκόνα τῶν Ἐσχάτων. Ἡ λειτουργία ἀρχίζει μὲ τὴν ἐπίκληση τῆς Βασιλείας, προχωρεῖ μὲ τὴν ἀναπαράστασή της καὶ καταλήγει μὲ τὴ μετοχὴ μας στὸ Δεῖπνο της, τὴν ἔνωση καὶ τὴν κοινωνία μας μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

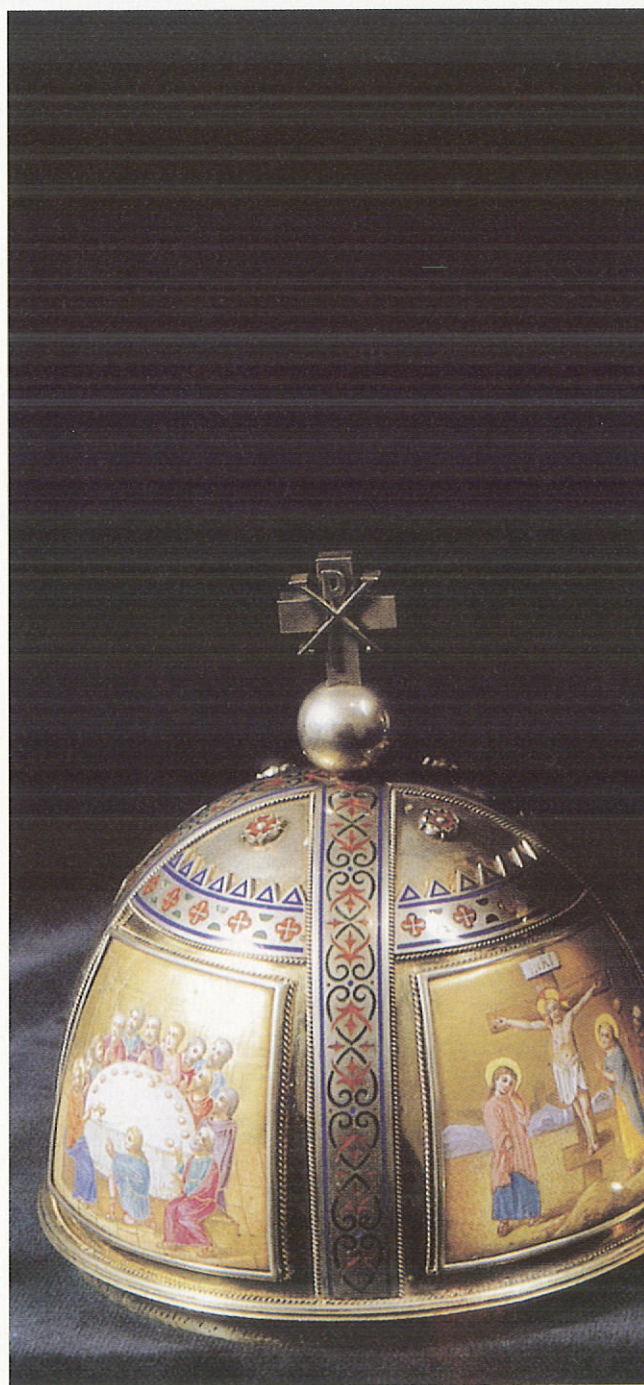
- Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι ἔκφραση τῆς καθολικότητος τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐνεργοποίηση τοῦ ἔσχάτου. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἡ καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας ἀποκαλύπτεται μέσα στὴν Εὐχαριστία δείχνει πὼς τὸ ἔσχατο νόημα τῆς Καθολικότητος βρίσκεται στὴν ὑπέρβαση ὅλων τῶν διαιρέσεων ἐν Χριστῷ. Καλύπτει ὅλες τὶς περιοχὲς καὶ ὅλες τὶς διαστάσεις τῆς ὑπάρξεως, εἴτε ἀνθρώπινης εἴτε κοσμικῆς, ιστορικῆς, ἐσχατολογικῆς, πνευματικῆς ἢ ὑλικῆς, κοινωνικῆς ἢ ἀτομικῆς κ.λπ.

Ἡ εὐχαριστιακὴ κοινότητα μὲ τὴν κατανόηση τῆς εὐχαριστίας ὡς τροφῆς, γεύματος, ὅπου τὰ βασικὰ του στοιχεῖα εἶναι ὑλικά καὶ ὄχι ἀπλῶς πνευματικά, ἀποτελεῖ ἓνα «σημεῖον» μιᾶς καθολικῆς θεωρήσεως τῆς ὑπάρξεως, στὴν ὁποία δὲν μποροῦν νὰ γίνουν δεκτὲς δυναλιστικὲς διχοτομήσεις. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ Εὐχαριστία ἀποτελεῖ «σημεῖον» ὅτι τὸ ἔσχατον μπορεῖ νὰ εἰσβάλλει στὴν ἱστορία, ἀλλὰ ποτὲ νὰ ταυτισθεῖ μαζί της.

- Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι ἡ *χαρὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ δόξα της*. Εἶναι ἡ χαρὰ της διότι εἶναι ἡ ζωὴ της, εἶναι ἡ δόξα της, διότι εἶναι τὸ «περισσόν» τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἡ συνεχῆς

ἀναγωγὴ της στὴ Λειτουργία τῶν ἔσχάτων ἢ ἴδια ἡ Ἐκκλησία στὴν βαθιὰ οὐσία της εἶναι ἡ Λειτουργία ποὺ σώζει τὸ κτιστὸ κινῶντας το πρὸς τὰ ἔσχατα τῆς ἐν Χριστῷ ἀφθαρσίας.

- Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι κοινωνία. Θεωρήθηκε ὡς ὁ τόπος, ὑλικὸς καὶ πνευματικὸς, ὅπου ὅλα τὰ ὄντα ἀποκοτῶν, βρίσκουν τὴν ἀλήθεια τους, δηλ. ἡ ζωὴ τῆς Εὐχαριστίας εἶναι ἡ

ζωή του Θεού του ίδιου, ή ζωή της κοινωνίας με το Θεό όπως αυτή ή κοινωνία υπάρχει μεταξύ της Τριάδος.

Η Ευχαριστιακή ένσωμάτωση στο Χριστό είναι ή οδός της αναβάσεως προς τον Πατέρα, ή από του παρόντος θεμελίωση «της έν Τριάδι» ένότητος. Η ένωση με τον Χριστό ως «πρωτότοκο αδελφό» και ή έν Πνεύματι όμοίωση,

όδηγει τον άνθρωπο, ό οποίος έχει μέσα του ανακεφαλαιώσει τον κόσμο, να αναπαυθεί για πάντα μαζί με τον Υιό μέσα στους κόλπους του Πατρός, την πρώτη πηγή της ένότητας και τό έσχατο τέλος της έννοπήσεως του κτιστού.

Κατά συνέπεια, τό ευχαριστιακό σωμα και αίμα του Χριστού ενεργεί και διασώζει συνεχώς την κοινωνική «πανηγυρική» ένότητα των πάντων, αποδεικνύοντας ως πεμπτουσία του λόγου της δημιουργίας την καθολική κοινωνία των όντων, σε αντίθεση προς την «άλoγία» της διαιρέσεως. Ό διαμερισμός και ή μετάδοση του Κυρίου ως «έδωδίμου» στην ευχαριστιακή σύναξη των πιστών είναι ή μετάδοση της Θείας ζωής σ' αυτούς, ή εισαγωγή τους στον άγαπητικό τρόπο της ύπαρξεως του Θεού, ως θέωση – υίοθεσία τους έν Χριστώ.

• Η Ευχαριστία είναι ή ζωή που νικά τό θάνατο και αυτή ή άθάνατη ζωή είναι δυνατή μόνο ως κοινωνία με τον Τριαδικό Θεό μέσα στην έκκλησιαστική ευχαριστιακή έμπειρία. Έπομένως, οι όντολογικές διαστάσεις της Ευχαριστίας είναι διαστάσεις αυτής της άφθαρτης αιώνιας ζωής, που ταυτίζεται με την έπίγνωση και βίωση της αλήθειας της έν Χριστώ υίοθεσίας, που ενεργείται στα πλαίσια της ευχαριστιακής έκκλησιαστικής κοινωνίας. Γι' αυτό και ή Έκκλησία θέτει την Θ. Ευχαριστία στην κορυφή των Έκκλησιαστικών Μυστηρίων: «πρότερον του βαπτίσματος έτέθη τό ποτήριον, όπι δια την αλήθειάν έστιν ή άρετή, άλλ' ου δια την άρετήν ή αλήθεια» (άγ. Μάξιμος).

• Ό Χριστός με την Ευχαριστία μας προσφέρει τον έαυτό του και δι' αυτού τον αυθεντικό έννοποιημένο κόσμο, διότι αυτός είναι ή ένότητα των πάντων και κάθε μετοχή στην ένότητα αυτή είναι μετοχή στο δικό του σωμα, τό όποιο είναι ή ζωσα στους αιώνες πραγμάτωση της κοινωνίας Θεού, ανθρώπου και κτίσεως. Πρόκειται, βέβαια, για κοινωνία προσωπική, έφ' όσον ό Κύριος είναι ή κοινωνία του κτιστού και του Θεού μέσα σε ένα και τό αυτό πρόσωπο, γι' αυτό άλλωστε δια της Ευχαριστίας είναι άκριβώς αυτή ή ύποστατική ένότητα κτιστού και άκτίστου στο ένα πρόσωπο του Χριστού που μεταδίδεται κατά χάριν και σ' όλη την έκκλησιαζόμενη κοινότητα.

ΝΕΕΣ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

α'

Πρὸς μία νέα ἀνθρωπολογία,*

Δρ. Κων. Β. Ζορμπά
Θεολόγου-Κοινωνιολόγου

1. Κρίση τῆς θρησκευτικότητας

Τὰ τελευταῖα χρόνια μιλοῦμε γιὰ μιὰ «ἐπιστροφή τῆς θρησκευτικότητας» δίνοντας τὴν ἐντύπωση ὅτι αὐτὴ εἶχε χαθεῖ ἢ εἶχε ἐκλείψει. Κι αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ διαπιστώσουμε τόσο μέσα ἀπὸ μιὰ σειρά ἀναφορῶν στὸ ἄτομο ὅσο καὶ ἐξωτερικῶν ἐκφράσεων τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ ὅμως πὸν πραγματικὰ συμβαίνει σήμερα εἶναι μιὰ **μετατροπὴ ἢ μετακίνηση** τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος. Στὴν πραγματικότητα δὲν πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια τὴν μορφή θρησκευτικότητας, ὅπως αὐτὴ ἐκφραζόταν παλαιότερα τόσο σὲ ἀτομικὸ ὅσο καὶ σὲ κοινωνικὸ ἐπίπεδο. Οἱ παράγοντες πὸν ὀδηγοῦν στὴ νέα αὐτὴ μετατροπὴ-μετατόπισή του, κατὰ τὴν ἄποψή μας, εἶναι οἱ ἑξῆς:

- Ἔχουμε περάσει σήμερα ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴ συνείδηση —τοῦ ἀνήκω κάπου— σὲ μιὰ πνευματικὴ ἀναζήτηση, πὸν θὰ τὴν ἀποκαλοῦσα «**πνευματικὴ ζητιανιά**». Ἡ θρησκευτικὴ συνείδηση, ἢ ὅποια ὅπως ὅλοι γνωρίζουμε ἀποτελοῦσε, γιὰ πολλὰ χρόνια, τὸ γνωστὸ παραδοσιακὸ πλαίσιο στὸ ὁποῖο ἀνήκει ἢ θρησκευτικὴ κοινότητα (χριστιανοί, μουσουλμάνοι, Ἰνδουϊστὲς ἢ βουδιστὲς) σταμάτησε νὰ λειτουργεῖ. Πολὺ δὲ περισσότερο αὐτὸ πὸν μετράει στὴν κοινωνία μας δὲν εἶναι ἢ πίστη μας ὡς Ὁμολογία, ἀλλὰ ὡς ἕνα νέο **consensus sociales**. Κι αὐτὸ εἶναι καὶ δυναμικὸ ἀλλὰ συνάμα καὶ ἐπικίνδυνο. Αὐτὸ πὸν χαρακτηρίζει σήμερα τὴν θρησκευτικὴτητα δὲν εἶναι ἢ οἰκογένεια ἢ τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον πὸν ὀρίζουν τὴν πρακτικὴ τῆς θρησκευτικότητάς μου, ἀλλὰ ἢ

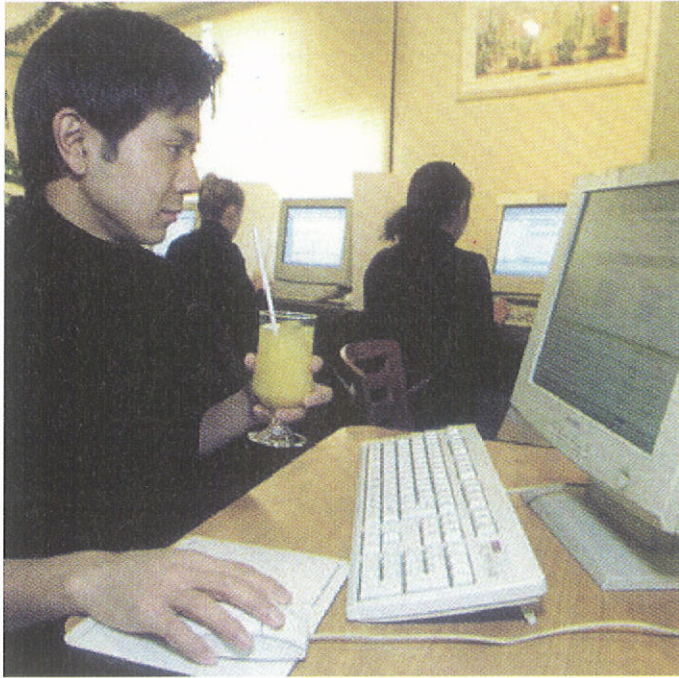
προσωπικὴ ἐπιλογή. Ἄναγνωρίζω ὅτι ὑπάρχει μιὰ ἐπιλογή, γνωρίζω ὅτι κι ἄλλα ἄτομα μποροῦν νὰ ἐπιλέξουν διαφορετικὰ σχήματα, ἀλλὰ στὴ βάση του δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι αὐτὸ πὸν ἐπικρατεῖ εἶναι μιὰ ἔντονη ὑποκειμενικότητα.

- Αὐτὸ μᾶς ὀδηγεῖ στὸ δεύτερο χαρακτηριστικὸ τῆς **ιδιωτικοποίησης**. Ἡ θρησκεία ἀνεκαθεν ἦταν αὐτὸ πὸν μεταφερόταν ὡς παραδοσιακὸς τρόπος ζωῆς ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ, ὅπως κάθε ἄλλο κοινωνικοπολιτικὸ στοιχεῖο. Σήμερα μιλάμε γιὰ μιὰ ἐπιλογή καὶ στὴ συνέχεια τὴν ἀποδοχὴ μιᾶς ἐπιλεκτικῆς ἐπιλογῆς ἑνὸς μέρους καὶ ὄχι τοῦ ὅλου. Αὐτὸ ἔχει ἐπηρεάσει πολὺ τὴ ζωὴ μας, γι' αὐτὸ καὶ οἱ κοινωνιολόγοι στὴν πλειοψηφία τους μιλοῦν γιὰ μιὰ καταναλωτικὴ διαδικασία θρησκευτικῆς ἐπιλογῆς, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει σὲ ἕνα πολυκατάστημα ὅπου ἐπιλέγω, ἔτσι κι ἐδῶ νὰ ἐπιλέγω τὴ θρησκεία μου.
- Μέσα στὴν ἐπιλογή αὐτὴ βρίσκουμε τὸ στοιχεῖο τῆς **πνευματικότητας**. Ἐνῶ γιὰ πολλὰ χρόνια μιλούσαμε γιὰ μιὰ οὐσιαστικὴ ἀναφορὰ στὸ δόγμα σήμερα σιγά-σιγά ἔχουμε περάσει στὴν ἔννοια τοῦ σοφοῦ, τοῦ ἡγέτη, τοῦ leader. Κι ἐνῶ τὸ δόγμα θὰ πρέπει νὰ τὸ διδαχθεῖς γιὰ νὰ τὸ μάθεις, τὴ σοφία εἶναι κάτι πὸν τὴν οικοδομεῖς ἀπὸ τὴν ἀρχή. Καὶ φτάνουμε ἀκριβῶς σὲ ἐκεῖνο τὸ σημεῖο πὸν μπορεῖ νὰ ἔχεις τὸ παραδοσιακὸ μοντέλο πίστεως καὶ προσευχῆς ἀλλὰ παράλληλα νὰ ἑναποθέτεις καὶ τὶς ἐλπίδες σου σὲ κάποιον σοφὸ, ὅπως ἀκριβῶς ἔγινε μετὰ τοὺς Ἑλληνας Ὀλυμπιονίκους πὸν ἐπισκέ-

* Εἰσήγηση στὴν Ἡμερίδα τῆς Ἑλληνικῆς Ὁμοσπονδίας τοῦ Συνδέσμου Ὁρθοδόξων Νεολαίων πὸν πραγματοποιήθηκε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (18.3.2000).

πονται τὰ τελευταία χρόνια τὸν Σάϊ Μπάμπα¹ γιὰ νὰ βροῦν τὴν ἐσωτερικὴ γαλήνη, πρὶν τὶς ἐπιτυχίες τους, γιατί, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία του, δὲν χρειάζεται κανεὶς νὰ ἀφήσει τὴν πίστη πού εἶχε, γιὰ νὰ γίνεῖ ὁπαδός του!!!

- Ὅλα αὐτὰ μᾶς φέρνουν κοντὰ στὸ αἰώνιο πρόβλημα τῆς **ἱεραρχίας**. Σὲ ὅλες τὶς θρησκείες ἔχουμε μιὰ ἀναφορὰ στὴν ἱεραρχία, σχέσηη πιστοῦ-ἐξουσίας. Τὰ πάντα ἔρχονται ἀπὸ ψηλά! Ἐδῶ ἔρχεται ἡ νέα ἀντίδραση πού ἀναζητοῦμε ὅλοι μέσα ἀπὸ μιὰ ἀληθινὴ ἐμπειρία, ψάχνω μιὰ θρησκευτικὴ ὁδὸ πού θὰ μοῦ εἶναι ἀληθινὴ μὲ μοναδικὴ προϋπόθεση ὅτι θὰ μὲ κάνει νὰ ζήσω. Αὐτὴ εἶναι ἡ βασικὴ ἀρχὴ στὴν ὁποία στηρίζονται ὅλες οἱ θρησκείες στὸ χῶρο τοῦ Διαδικτύου, καὶ ἐπηρεάζουν εἰδικὰ στοὺς νέους, πού θέλουν νὰ αἰσθανθοῦν ἀκόμη καὶ μὲ τὸ ἴδιο τους τὸ σῶμα αὐτὴ τὴν ξεχωριστὴ ἐμπειρία, πού φθάνει μέχρι τὸ θάνατο.

- Θὰ ἤθελα νὰ συμπληρώσω ἀκόμη ἓνα στοιχεῖο πού ἴσως νὰ προξενήσει θυμηδία. Ἴσως καὶ νὰ χαρακτηριστεῖ καὶ ὡς σύμπτωμα τῆς ἐποχῆς μας στὴ νέα θρησκευτικότητα. Θὰ τολμοῦσα λοιπὸν νὰ πῶ ὅτι σήμερα μιλοῦμε πολὺ γιὰ μιὰ «**φεμινιστικοποίηση**» τῆς θρησκείας². Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἀναζητεῖται μιὰ θηλυκότητα μέσα στὸ ἴδιο τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ συνεχῆς ἐνασχόληση πολλῶν μὲ τὴ λεγόμενη φεμινιστικὴ θεολογία ἔρχεται νὰ ἐπιβεβαιώσει τὶς ὑπάρχουσες τάσεις, πού σύμφωνα μὲ πολλοὺς Κοινωνιολόγους ὁ 21ος αἰώνας θὰ εἶναι ὁ αἰώνας τῆς γυναίκας.

2. Θρησκείες στὸ Διαδίκτυο

Ὅλα αὐτὰ, τὰ ὁποῖα πολὺ σχηματικὰ σὰς παρουσίασα, μᾶς δίδουν, ὡς ἓνα βαθμὸ, καὶ τὸ σκηρικὸ μέσα στὸ ὁποῖο ἀναπτύσσονται οἱ θρησκείες στὸ Διαδίκτυο. «*Ἐν ἀρχῇ ἦν τὸ Διαδίκτυο*». Δὲν χρειάζεται πλέον νὰ διασχίσει κανεὶς τοὺς Ὁκεανούς γιὰ νὰ κηρύξει τὸ Εὐαγγέλιο στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ κόσμου. Οἱ ἱεραπόστολοι τοῦ 21ου αἰώνα μιλοῦν πλέον μέσα ἀπὸ τὸ ἠλεκτρονικὸ δίκτυο. Ὁ προσηλυτισμὸς σιγα-σιγα περνᾷ μέσα ἀπὸ τὸ ἠλεκτρονικὸ μας γραμματοκιβώτιο. Οἱ Ἐκκλησίες, οἱ θρησκείες καὶ οἱ αἱρέσεις χτίζονται πλέον στὸ Διαδίκτυο. Μὲ σχετικὰ μικρὰ κόστος μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν τὸν κυβερνοχῶρο γιὰ νὰ δημοσιοποιήσουν τὶς δικές τους πεποιθήσεις καὶ νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τὰ μέλη τους.

Οἱ ἠλεκτρονικὲς ἐκκλησίες βρίσκονται μέσα στὸ ἠλεκτρονικὸ δίκτυο γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἀνταποκριθοῦν στὶς νέες ἀνάγκες τῶν πιστῶν μὲ τὴν ἀπ' εὐθείας (=on line) ἐπικοινωνία. Οἱ νέες κοινωνικὲς ἀνάγκες τῶν πιστῶν δί-

δουν τὴ δυνατότητα στοὺς «*κυβερνο-προφήτες*» νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ ὅλο τὸν κόσμο. Κουρασμένοι πλέον νὰ κηρύττουν στὴν καυτὴ ἔρημο διαλέγουν τὴ δυνατότητα τοῦ εὐκόλου τρόπου, τοῦ «*κυβερνο-χώρου*». Ἡ τρίτη χιλιετία χαρακτηρίζεται σήμερα ὡς «*κυβερνο-πνευματικὴ*».

Ὅλες οἱ Ὁμολογίες ἔχουν κατανοήσει ὅτι τὸ παγκόσμιο ἠλεκτρονικὸ δίκτυο μπορεῖ νὰ γίνεῖ ὁ ἄμεσος συνεργάτης τους. Ἄν καὶ εἶναι ἀκόμη δύσκολο νὰ ἀκούσει κανεὶς τὴν ὁμιλία τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχηγῶν, μπορεῖ ὅμως νὰ ἐξομολογηθεῖ στὸν προσωπικὸ Η/Υ ἢ νὰ μάθει νὰ χρησιμοποιεῖ τὸ ροζάριο (κοινῶς κομποσκοῖνι).

Είναι άπλό. Γράφεις τὸ ὄνομά σου, τὴ διεύθυνσή σου καὶ ἀφήνεις τὴν ψυχὴ σου στὰ χέρια τοῦ προσωπικοῦ ὑπολογιστῆ³. Ἡ ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν ἔρχεται ἀμέσως χωρὶς νὰ πονᾶνε τὰ γόνατά σου... Σὲ ἰστοσελίδα «σωτηρία 24/24» διαβάζουμε: «ὁ πάντα ἀπαθὴς ὑπολογιστὴς, ὁ τεχνητὸς ἐγκέφαλος τῆς ἀνθρώπινης φιλοδοξίας γίνεται δέκτης τῶν παραπτωμάτων σας μὲ τὸ πάτημα ἐνὸς πλήκτρου...». Μὲ παρόμοιο τρόπο ὁ αἰδεσιμότητος Ρίτσαρντ Χάρις στὴν Ὁξφόρδη παροτρύνει τὰ μέλη τῆς ἐνορίας του νὰ ἐξομολογοῦνται στὸ ἠλεκτρονικὸ του ταχυδρομεῖο. Ὁ ἴδιος μάλιστα, ὡς Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου Κοινωνικῆς εὐθύνης τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἐξέδωσε εἰδικὴ Ἐγκύκλιο στὴν ὁποία μεταξὺ ἄλλων τονίζεται: «θέλουμε νὰ ματαιώσουμε τοὺς φόβους τῶν πιστῶν γιὰ τὴ νέα τεχνολογία καὶ νὰ ἀναδείξουμε τὶς πολὺτιμες ὑπηρεσίες πού μπορεῖ νὰ προσφέρει... ὅσοι ἀπέριπταν τὸν χριστιανισμό, μεταμορφώθηκαν ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ κυβερνοχώρου».

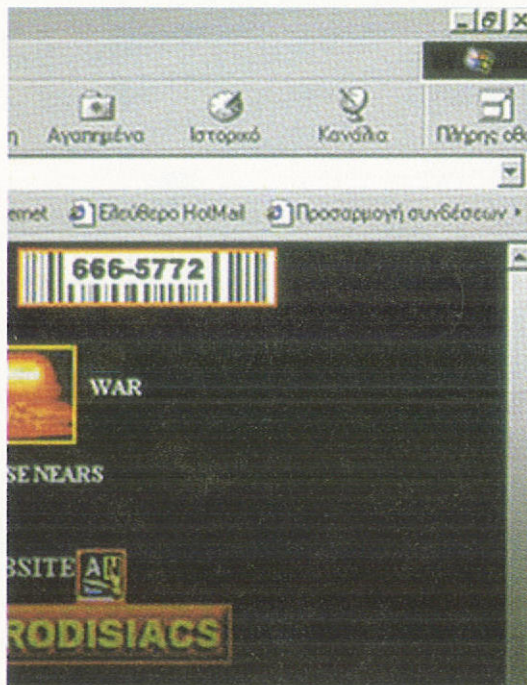
Τὰ θρησκευτικὰ κείμενα πού κυκλοφοροῦν εἶναι πολλὰ⁴. Οἱ Δομινικανοὶ μοναχοὶ π.χ. ἔχουν τὴ δική τους ὁμάδα, οἱ Φραγκισκανοὶ προτείνουν μιὰ ξεναγήση στοὺς θησαυροὺς τῆς Ἀσίζης, ἐνῶ οἱ Ἰησουῖτες προβάλλουν τὶς ἱεραποστολικές τους ἐπιτυχίες στὴν Κίνα. Οἱ Μορμόνοι (Ἐκκλησία τῶν Ἀγίων τῆς Ἐποχῆς μας) ἔχουν ἐδῶ καὶ καιρὸ εἰσάγει ὅλα τους τὰ συγγράμματα καὶ μπορεῖ κανεὶς μὲ μιὰ λέξη κλειδί νὰ ἀπαντήσῃ σὲ ὅλα του τὰ ἐρωτήματα. Ἡ «scientologie» προσφέρει στὰ 8 ἑκατομμύρια (!!!) μέλη της τὴ δυνατότητα ἐπικοινωνίας μὲ εἰδικούς ἐπιστήμονες, ὥστε νὰ ξεπεράσουν προβλήματα ὅπως τὰ ναρκωτικά, τὸ ἀλκοὸλ ἢ νὰ ἀνταποκριθοῦν στὶς νέες ἀνάγκες τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος, τὸν ἀναλφαβητισμὸ, τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου⁵.

Ἄν ὅμως μπορεῖ νὰ βρεῖ κανεὶς ἕνα μεγάλο

κατάλογο ἐπιλογῶν ἀπὸ διάφορες ὁμολογίες, ὑπάρχει καὶ ἡ ἄμυνα. Τὰ προγράμματα τοῦ R. Sender Barayon, ἡ κόρη τοῦ ὁποίου χάθηκε στὰ δίκτυα μεγάλης αἵρεσης στὴν Ἀμερικὴ, προσφέρει τὴ δυνατότητα μιᾶς κοινῆς ἀποστολικῆς δράσης ἐναντὶα σὲ κάθε εἶδους αἵρεση ἢ ὀλοκληρωτικὸ θρησκευμα. Οἱ ἐνημερωτικὲς ἐπιστολὲς πού ἀποστέλλονται στὰ μέλη του με πληροφορίες γιὰ κάθε εἶδους αἵρεση ἢ θρησκεία εἶναι καταπληκτικὲς⁶.

Ἄλλὰ οἱ ἰστοσελίδες εἶναι γεμάτες ἀπὸ προσκλησεις: Βουντου⁷, Διαπλανητικὲς Ἱστορίες⁸, Ζωροαστρισμός⁹, Στρατὸς τοῦ Ἰησοῦ¹⁰, Ψυχωσικὸς Μεσσίας¹¹ εἶναι μερικὲς ἀπὸ αὐτές. Ὁ ἀριθμὸς

τους στὴν Ἑλλάδα (Ζ' Συνδιάσκεψη γιὰ τὶς Αἰρέσεις καὶ τὴν Παραθρησκεία) ἀνέρχεται σὲ 423. Ἐνα ἀγαπημένο θέμα πού βρίσκουμε στὶς ἰστοσελίδες εἶναι τὸ τέλος τοῦ κόσμου: τέλος καὶ κρίση, λύτρωση καὶ σωτηρία¹². Ἡ κολλεκτιβιστικὴ φαντασία μεταφράζεται σὲ μοντέρνα μυθολογία ὅπου σκιαγραφεῖται τὸ σχέδιο πού μοιάζει μὲ ἐκεῖνο τῆς Ἀποκάλυψης. Ἡ ἴδια γλώσσα τῆς Ἀποκάλυψης ἐπαναλαμβάνεται στὸ Διαδίκτυο. Πιστεύουν ὅτι ἡ καταστροφὴ δὲν θὰ ἀργήσει νὰ ἔλθει, ἐνῶ πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού

βλέπουν νὰ ἔρχεται τὸ τέλος τοῦ κόσμου καὶ θὰ ἐξαφανίσει ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς τοὺς «κακοὺς» καὶ θὰ σωθοῦν οἱ «καλοὶ» —προστάτες— τῆς γῆς¹³. Γιὰ τὴν νεο-ἀποκαλυπτικὴ σκέψη, ὁ μοντέρνος ἄνθρωπος ἀποτελεῖ τὸ θῦμα τῆς ἴδιας τῆς ἀνάπτυξης. Ἡ τραγωδία τῆς αὐτοκτονίας στὸ Σάν Ντιέγκο τῆς Καλλιφόρνιας εἶναι ἕνα σημαντικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς νεοαποκαλυπτικῆς θεώρησης ὅτι θὰ μεταβοῦν σὲ μιὰ ἄλλη διάσταση τῆς ὑπαρξης. Ἡ ὀνομασία «Πύλη τοῦ Οὐρανοῦ» ἢ «Παραδείσου» (Gate Heaven's) εἶναι πράγματι μιὰ πρόσκληση. Τὰ μέλη της κέρδιζαν 10.000 δολάρια ὡς εἰδικοί στοὺς ἠλεκτρονι-

κούς Υπολογιστές: «Προσπαθούμε να παραμένουμε θετικοί σε κάθε κατάσταση και συνθήκη και να θέτουμε το καλό ενός σχεδίου πάνω από κάθε προσωπικό συμφέρον ή εγωϊστική διάθεση», έγραφαν και συνεχίζουν: «Μέλος μᾶς διημήνυσε ότι η έλευση του Χέιλ-Μπόπ είναι το σημάδι που περιμέναμε... Έχουμε έτοιμασθει με χαρά να αφήσουμε τον κόσμο αυτόν. Ο κομήτης Χέιλ Μπόπ σημαίνει το κλείσιμο τῆς Πύλης του Παραδείσου. Το ἄν έχει συνοδό ή ὄχι δέν έχει σημασία για ἑμᾶς. Παρ' ὄλα αυτά, ή ἀφιξή του είναι ιδιαίτερα σημαντική και φέρνει μεγάλη χαρά σε μᾶς στην Πύλη του Παραδείσου». Μέσα στο ἴδιο πνεῦμα ἀναφέρεται και μιᾶ

ἄλλη σελίδα τῆς «Αἵρεσης του Δαυίδ». Τα παραδείγματα είναι πάρα πολλά και δέν θά συνεχίσω τὸ «σερφάρισμα».

3. Τυπολογία θρησκευῶν στο διαδίκτυο

Ἐάν θέλαμε να κάνουμε μιᾶ γεωπολιτική παρουσίαση τῶν θρησκευῶν¹⁸ στο Διαδίκτυο θά εἶχαμε τήν παρακάτω τυπολογία:

- τὸ μοντέλο τῆς ἀπομόνωσης.

Εἶναι τὸ πιὸ κλασικό. Εἶναι ή ἐπιλογή του να θέλεις να ζῆσεις στην ἀπομόνωση. Εἶναι ή ἐπιλογή να θέλεις να ζῆσεις μακριά ἀπό κάθε ἄλλη σχέση με κάποια θρησκευτική παράδοση. Κι ἐδῶ τὸ κενό, ἔρχεται να τὸ συμπληρώσει ἕνας καινός τόπος στο κυβερνοχώρο. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐρμηνεύεται ὡς μιᾶ ἀναζήτηση τῆς ἀπόλυτης ἀπάντησης. Συχνά εἶναι ἄνθρωποι με λαμπρά μυαλά, ἀλλά ἐσωστρεφεῖς. Ἐτσι, ή προσέγγιση τῆς θρησκείας μέσα ἀπὸ τὸ Διαδίκτυο εἶναι ἰδανική γι' αὐτούς. Παρέχει ἄμεση πρόσβαση, δέ γνωρίζει γεωγραφικούς περιορισμούς και ἐπι-

τρέπει τήν ἀνωνυμία. Πολλοὶ ἔχουν βαρεθεῖ τις κοινές ἀντιλήψεις και ἀναζητοῦν τήν περιπέτεια. Ἀναζητοῦν τήν οἰκογένεια που δέν γνώρισαν, τὸν πατέρα που δέν τὸς καθοδήγησε, τὸν ἀπόλυτο ἡγέτη που μπορεί να ἄσκει ἐξουσία και να ἐπηρεάζει τὰ μέλη¹⁹.

- τὸ οἰκουμενικό μοντέλο. Εἶναι τὸ μοντέλο που θά μπορούσαμε να ὀνομάσουμε και ἐπεκτατικό, γιατί ἀπαντᾶ σε μιᾶ ἰδέα, μιᾶ νόρμα που εἶναι ὑποχρεωμένοι να ὑπακούσουν ὄλες οἱ θρησκείες. Εἶναι ή ἱεραποστολική ὁδός. Κι ὁ χώρος του Διαδικτύου εἶναι τὸ διαθρησκευακό τοπίο του κυβερνοχώρου, ὅπου ὄλοι μποροῦν να προσφέρουν χωρίς να ἐνοχοῦν.

- ἕνα πλουραλιστικό μοντέλο. Ἡ ἀναγνώριση τῆς ποικιλίας τῶν θρησκευτικῶν οἰκογενειῶν ὡς μιᾶ πραγματικότητα ἐγγράφεται μέσα στο σχέδιο τῆς ἴδιας τῆς θρησκείας που προβάλλεται στο Διαδίκτυο. Σε ὄλες σχεδόν τις παρουσιάσεις ή ποικιλία ἔχει μιᾶ οἰκουμενική διάσταση. Ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι δέν μιλοῦν τήν ἴδια γλώσσα, τὸ ἴδιο χρῶμα, δέν ἔχουν τήν ἴδια

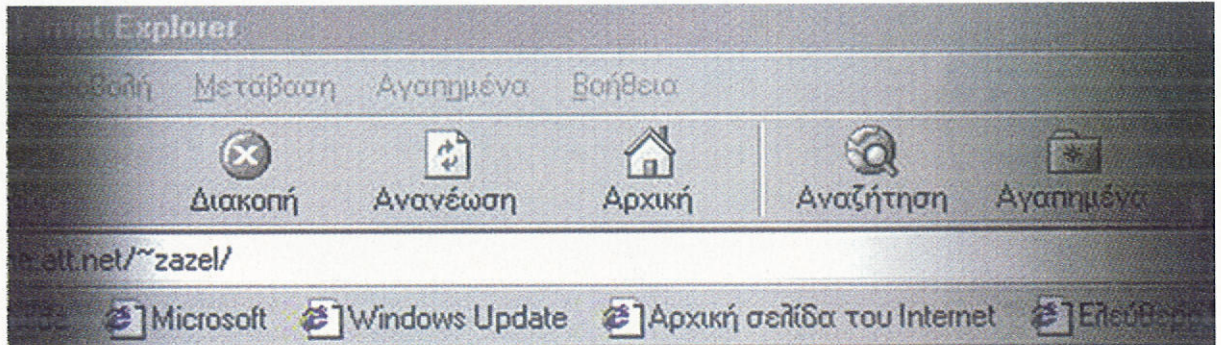
παράδοση και πολιτισμό, ἔτσι και ή διαθρησκευακή ποικιλία ἀποτελεῖ μιᾶ εὐκαιρία διαλόγου στον κυβερνοχώρο.

- ἕνα μοντέλο συγκρητιστικό. Σε ἀντίθεση με τὸ πλουραλιστικό μοντέλο που δίνει ἀξία στη διαφορετικότητα του ἄλλου, ἐδῶ ἔχουμε να κάνουμε με μιᾶ προσπάθεια ἐνοποίησης τῶν διαφόρων μοντέλων, δηλαδή ἕνα εἶδος ἀμαλγάματος δύο ἢ τριῶν θρησκευῶν μαζί. Πολλοὶ βλέπουν μιᾶ μετα-θρησκευακή ἐποχή στο πρόσωπο τῆς «Νέας Ἐποχῆς», ὅπου χρησιμοποιοῦνται ὄλες οἱ δυνατές πηγές, τῆς Δύσης και τῆς Ἀνατολῆς, παραδοσιακές και

έσωτερικες με στόχο την οικοδόμηση ενός νέου πνευματισμού που άπαντᾷ σέ κάθε ανθρώπινη ἐπιθυμία. Οἱ θρησκείες ἐδῶ λειτουργοῦν ὡς πρώτη ὕλη, πού ὁ καθένας ἀπό τὰ ἴδια κομμάτια μπορεῖ νὰ κατασκευάσει εἴτε ἓνα πύργο εἴτε ἓνα πύραυλο! Ἐδῶ δὲν τίθεται θέμα διαλόγου ἀλλὰ ὁ καθένας μπορεῖ νὰ «κατασκευάσει» τὴ δική του θρησκεία στὰ μέτρα του καὶ στὶς ἐπιθυμίες του.

κερδοσκοπικὸς καὶ διαθέτει ἑταιρία γερανοφόρων ὀχημάτων καὶ πάνω ἀπὸ 60 ἀκίνητα. Τὸ 1986 ἰδρύθηκε ὁ στρατός τους πού στρατολογοῦσε κυρίως τοξικομανεῖς!

11. Παρακλάδι τῶν «Ἀντβενιστῶν τῆς Ἑβδομης Ἡμέρας». Σὲ ταξίδι του στὰ Ἱεροσόλυμα τὸ 1985, ὁ ἀρχηγός τους Ντέιβιντ Κορές ἔπαθε ψύχωση καὶ ἄρχισε νὰ αὐτοαποκαλεῖται «ἀμαρτωλὸς Μεσσίας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Σύνολο διαφόρων στοιχείων τοῦ Ἰνδουισμού, Χριστιανισμού κι ἄλλων θρησκειῶν. Ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἶναι προέρχεται ἀπὸ τὸν Ἰνδουισμό: Ὁ Θεὸς εἶναι «Μπράχμα», ἡ συμπαντικὴ ἐνέργεια, ἀπ' αὐτὴν πού φέρει μέσα του ὁ κάθε ἄνθρωπος. *ΔΙΑΛΟΓΟΣ*, 17-1999, σελ. 28-29.

2. Βλ. Πρακτικά.

3. <http://www.inmos.co.uk/iainf/confess.html>

4. <http://www.francenet.fr/Franceweb/Sci/scireligions.html>

5. <http://www.theta.com/goodman/csi.htm>

6. <http://www.maitissr.net/peregrin/>

7. Προμεσαιωνικὴ δαιμονολογία πού ἀναπτύχθηκε κυρίως στὴν Κούβα καὶ περιλαμβάνει θυσίες ζώων καὶ ὑπνώσεις.

8. Τὸ 1954 ὁ Τζόρτζ Κινγκ εἶχε ἓνα ὄραμα ὅπου οἱ «Κρυμμένοι Ἀφέντες» τὸν ἐπέλεξαν νὰ γίνῃ ἡ φωνὴ τοῦ «Διαπλανητικοῦ Κοινοβουλίου» καὶ νὰ ἐκπροσωπήσῃ τὴν πνευματικὴτητα στὴ μάχη μετὰ τὸν ὕλισμό, βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς Κρυμμένους Ἀφέντες πού θὰ ἐπισκεφθοῦν τὴ γῆ σὲ ἰπτάμενους δίσκους.

9. Ἰδρύθηκε τῶν 7ο αἰῶνα π.Χ. ἀπὸ τὸν Πέρση Ζωροάστρη στὴν Κεντρικὴ Ἀσία καὶ ἡ μονοθεϊστικὴ ἀντίληψή του θεωρήθηκε βλάσφημη γιὰ τὴν ἐποχὴ του.

10. Τὸ 1970 ἰδρύθηκε στὴν ἐνορία τοῦ Ναρθηκαμσαίρ ἡ «Ἀδελφότητα τοῦ Ἰησοῦ». Ὁ σκοπὸς εἶναι

12. Βλ. L. Thomas, *Civilisation et Divagation*, Paris, 1979.

13. Τὸ ἀξιοπρόσεκτο, ὅπως τὸ ἀποκαλεῖ ἡ «Γκάρντιαν», βιβλίο τοῦ Ντάμιαν Τόμσον μετὰ τίτλο, *Τὸ τέλος τοῦ χρόνου. Πίστη καὶ φόβος στὴ σκιά τῆς χιλιετίας*, ἐκδ. Σίνκλερ-Στίβενσον, 365 σελ., ἐπισύρει τὴν προσοχὴ στὸ γεγονός ὅτι τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς β' χιλιετίας συμμερίζονται ὀρισμένα χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τὶς ἐσχατολογικὲς κρίσεις παλαιότερων ἐποχῶν. Αὐτὰ συνδέονται ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ὀργὴ καὶ τὴν ἀπογοήτευση κατὰ τοῦ κατεστημένου, τὴν ἔλλειψη ἰσχυρῶν καὶ χαρισματικῶν ἡγετῶν. Ἡ ὕπαρξη τῶν μικρῶν ὁμάδων ἀπὸ μτὴ βομβιστικὴ ἐνέργεια στὸ Τόκιο, στὸ Γουάκιο τοῦ Τέξας μέχρι τὴν Ἀτλάντα ἐμφανίζονται ὡς μία «τραγικὴ κανονικότητα». Τὰ μέλη τῶν ὁμάδων αὐτῶν εἶναι πεπεισμένα ὅτι ἔχουν ἐκλεγεί γιὰ νὰ σώσουν τὸν κόσμο ἀπὸ τὶς κατακλυσμικὲς καταστροφές πού θὰ τὸν ἐξαφανίσουν. Τὸ τέλος τοῦ 2.000 μ.Χ. ἐμπνέει ἄτομα καὶ ὁμάδες πού ποθοῦν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ ἓνα κόσμον πού τὸν βρίσκουν ἐχθρικό. Βλ. περισσότερο Ἡ. Λουκά, *Λατρεῖες καταστροφικῆς. Ἱατροκοινωνικὸ πρόβλημα μετὰ ἐθνικὲς διαστάσεις*, Ἀθήνα 1992.

14. L'Offensive des Religions, *Le Monde Diplomatique*, 1999.

15. Βλ. *Τὰ Νέα*, 29.3.1997, *Βῆμα*, 30.3.1997 καὶ *Καθημερινή*, 30.3.1997.

Ψυχολογία καὶ πνευματικὴ ζωὴ

Τοῦ Πρωτοπρ. Ἀδαμαντίου Ἀγουστίδη,
Δρ. Θεολογίας, Ψυχιάτρου

Τῆ δύσκολη ἐποχῇ πού διανύουμε χαρακτηρίζουν, μεταξύ ἄλλων, φαινόμενα θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ, ἐκούσιες ἢ ἀκούσιες ἀπόπειρες ἀλλοιώσεως καὶ παραχαράξεως τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ γενικότερη σύγχυση ἀρχῶν καὶ ἀξιών στὴ νοστοπία πού διέπει τὴ νεοελληνικὴ καθημερινότητα. Εἶναι φυσικό, ἐπομένως, νὰ ἐκδηλώνεται ἀυξημένη ἀνησυχία σχετικὰ μὲ τὸ πῶς θὰ μπορούσαν νὰ ἀποτελέσουν πηγὴ προβλημάτων καὶ κάποιες τάσεις, ἐνδεχομένως ὑπὲρ τὸ δέον «ἐνθουσιαστικές» ἢ μονομερεῖς, ἐκδηλούμενες ἀπὸ μερικούς ἐκ τῶν ἐνασχολουμένων μὲ τὴν Ψυχολογία καὶ τὴν Ψυχιατρική.

Προσωπικά, διατηρῶ μέσα μου τὴ βεβαιότητα ὅτι, ὅπως καὶ στὸ παρελθὸν ἔτσι καὶ τώρα, ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία, στηριζόμενες στὴν ἅγιοπνευματικὴ πατερικὴ ἐμπειρία καὶ παράδοση, δὲν κινδυνεύουν ἀπὸ καμία φθαρτὴ πραγματικότητα προερχόμενη «ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Ὡστόσο, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη, ὡς ποιμένας καὶ ὡς ἱατρὸς εἰδικευμένος στὴν ψυχιατρική, νὰ καταθέσω τὸν «ὀβολό» μου στὸν περὶ ψυχολογίας καὶ πνευματικῆς ζωῆς προβληματισμό, ἰδιαίτερος ἐπειδὴ τὸν τελευταῖο καιρὸ παρατηροῦνται φαινόμενα κάθε ἄλλο παρὰ νηφάλιας καὶ «μετὰ λόγου γνώσεως» ἀντιμετωπίσεως τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ θέματος.

Πρέπει ἐξ ἀρχῆς νὰ τοισθεῖ ὅτι ἡ ἀνησυχία ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ποιμαινούσης Ἐκκλησίας εἶναι εὐλόγη, καθὼς ἡ πλειοψηφία τῶν παραθρησκευτικῶν ὁμάδων («σέκτες», καταστροφικὲς λατρεῖες, κ.λπ.) καὶ γενικὰ τῶν ὀργανώσεων ἐκείνων πού μπορούν νὰ συμπεριληφθοῦν ὑπὸ τὸν γενικὸ τίτλο «Νέα Ἐποχὴ» («New Age») χρησιμοποιοῦν ψευδωνύμως, πρὸς ἄγγραν θυμάτων, τοὺς ὄρους «ψυχολογία», «αὐτογνωσία», «ψυχοθεραπεία» κ.ἄ., χωρὶς καμία σχέση μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ πραγματικότητα στὴν ὁποία κανονικὰ ἐντάσσονται αὐτὲς οἱ ἐννοιες.

Πέρα, ὁμως, ἀπὸ αὐτὰ —τὰ ἀπορρίπτεα καὶ

ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη φαινόμενα— εἶναι σημαντικότερο νὰ ἀποσαφηνιστοῦν μερικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται τοῦ διαλόγου μεταξὺ Θεολογίας καὶ Ψυχολογίας καὶ τῶν ὁποίων ἡ λανθασμένη κατανόηση μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ παρερμηνεῖες καὶ διολισθήσεις σὲ ἐπικίνδυνο ἔδαφος. Τέτοια σημεῖα εἶναι, ἐπιγραμματικῶς, τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ χρησιμοποίηση τῆς ρίζας «ψυχ-» ἀπὸ τὶς σύγχρονες ἐπιστῆμες τοῦ ἀνθρώπου (π.χ. «Ψυχολογία», «Ψυχ-ιατρική», «Ψυχ-ανάλυση», «Ψυχοθεραπεία», κ.λπ.) εἶναι καταχρηστικὴ καὶ δὲν παραπέμπει στὴν ἔννοια τῆς ψυχῆς ὅπως τὴν κατανοοῦμε στὴν Ὁρθόδοξη Θεολογικὴ Παράδοση. Οἱ ἐν λόγω ἐπιστῆμες δὲν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κατ' οὐσίαν —δὲν ἔχουν τὶς προϋποθέσεις ἢ τὰ «ἐργαλεῖα» γιὰ κάτι τέτοιο— ἀλλὰ μὲ τὶς συμπεριφορικὲς ἐκδηλώσεις καὶ τὶς διαταραχὲς στὸ ἐπίπεδο τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων τῆς πεπτωκυίας ἀνθρωπίνης φύσεως. Σημειωτέον ὅτι ἡ σύγχρονη Ψυχιατρικὴ ἐπιδιώκει τὴν υἱοθέτηση νέας ὀρολογίας χωρὶς τὸ συνθετικὸ «ψυχ-», ἀλλὰ συναντᾶ μεγάλῃ δυσκολία στὴν εὔρεση νέων ὄρων ἐπαρκῶς περιεκτικῶν καὶ κοινῆς ἀποδοχῆς.

2. Δὲν πρέπει νὰ γίνεται σύγχυση ἢ ταυτοποίηση τῆς Ψυχιατρικῆς (κλάδος τῆς Ἰατρικῆς) μὲ τὶς διάφορες ψυχολογικὲς θεωρίες, ἀλλὰ οὔτε καὶ τῶν διαφόρων ψυχολογικῶν καὶ θεραπευτικῶν σχολῶν καὶ μεθόδων μεταξὺ τους. Ἄλλο ψυχίατρος, ἄλλο ψυχολόγος, ἄλλο ψυχοθεραπευτής, ἄλλο ψυχαναλυτής, ἄλλο θεραπευτὴς οἰκογένειας, κ.ο.κ. Ἀκόμα καὶ ὅταν συνυπάρχουν περισσότερες τῆς μιᾶς ιδιότητες σὲ ἓνα ἄτομο (π.χ. Ψυχολόγος - Ψυχαναλυτής) πρέπει νὰ εἶναι σαφῆ τὰ ὄρια μεταξὺ τῶν γνωστικῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ὁ ἐν λόγω εἰδικὸς ὑπηρετεῖ. Γιὰ παράδειγμα, ἓνας κλινικὸς ψυχολόγος ὁ ὁποῖος ἔχει καὶ ἐκπαίδευση συμπεριφορικοῦ «ψυχο»-θεραπευτοῦ προσφέρει ἄλλη ὑπηρεσία ὅταν ἐφαρμόζει ἓνα «τέστ» μέτρησης τῆς νοημοσύνης καὶ ἄλλη ὅταν

κάνει «ψυχο»-θεραπεία συμπεριφορᾶς (πού δέν εἶναι ψυχανάλυση) σέ ἓνα ἄτομο πού πάσχει, γιά παράδειγμα, ἀπό μικροβιοφοβία ἢ ἀπό διαταραχή πανικοῦ.

3. Ὅπως ἔχω τονίσει καί στό παρελθόν (βλ. π. Ἄδ. Αὐγουστίδη, *Ποιμένας καί Θεραπευτής*, ἐκδ. Ἀκρίτας) «οἱ ἐπιστῆμες τοῦ ἀνθρώπου (*sciences humaines*) στηρίζονται κατὰ βάση στή μελέτη τοῦ “πεπτωκότος” ἀνθρώπου καί ἀγνοοῦν τίς ἀνθρωπολογικές καί ψυχολογικές προσεγγίσεις πού στηρίζονται στήν ἀγιοπνευματική ἐμπειρία τοῦ “ἀνισταμένου” (δηλαδή τοῦ θεουμένου) ἀνθρώπου, ὅπως αὐτές διασώζονται στήν πατερική καί ἀσκητική γραμματεία τῆς Ὁρθόδοξης Ἀνατο-

σμευτεῖ κατὰ τήν πρόσδεσή τους στό ἄρμα τῆς δυτικοχριστιανικῆς πνευματικῆς καί πολιτισμικῆς παράδοσης, μέσα στήν ὁποία γεννήθηκαν καί ἀναπτύχθηκαν» (ἐνθ. ἀν., σελ. 98-99). Εἶναι καιρός, λοιπόν, καί ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία νά καταθέσει τή μαρτυρία της σέ αὐτό τὸ πεδίο.

4. Ἡ εἴσοδος τῆς Ψυχολογίας ὡς ἐργαλείου τῆς Ποιμαντικῆς πράξης παρουσιάστηκε κατ' ἀρχήν στόν χώρο τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ὄχι μόνο γιατί ἐκεῖ ὁδήγησαν οἱ κοινωνικο-ιστορικές συνιστώσες τοῦ δυτικοῦ κόσμου, ἀλλά, κυρίως, ἐπειδή ἀπουσίαζαν ἀφενὸς ἡ ἀγιοπατερική ἀνθρωπολογική παράδοση καί ἀφετέρου τὸ Μυστήριο τῆς Μετανοίας (Ἱερά Ἐξομολόγησις).

λικῆς Παράδοσης» (σελ. 95).

Δέν πρέπει νά διαφεύγει τῆς προσοχῆς μας, ἐπίσης, «ὅτι οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ψυχολογίας συχνά ἀγνοοῦν ἢ ἔχουν παρεξηγήσει καίριας σημασίας ἀνθρωπολογικά στοιχεῖα πού χαρακτηρίζουν τὸν πνευματικᾶ ἀγωνιζόμενο ἀνθρώπο... Ὁ ἐμπλουτισμὸς τῶν ἐπιστημῶν τοῦ ἀνθρώπου (*sciences humaines*) ἀπὸ τὸν θησαυρὸ τῆς Ὁρθόδοξης Νηπτικῆς Παράδοσης θά εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον τους, προϋποθέτει ὁμως τὴν ἐκ μέρους τους ὑπέρβαση τῶν καθηλώσεων στὶς ὁποῖες ἔχουν δε-

Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία, πάντοτε προσληπτική καί μεταμορφωτική ἀλλὰ ποτέ ἀλλοτριωμένη ἢ μειοδοτική, καλεῖται σήμερα νά ἀντιμετωπίσει τὴ σύγχρονη πολιτισμικὴ πραγματικότητα, —ἢ ὁποῖα μιᾶ καί σκέπτεται ἐπηρεασμένη κατὰ κόρον ἀπὸ τίς ψυχολογικές θεωρίες—, καταθέτοντας τὸν δικὸ της λόγο καί μαρτυρία καί σέ αὐτὸν τὸν τομέα προβληματισμοῦ.

Ὅπως ἔχω ὑπογραμμίσει καί σέ ἄλλα κείμενά μου, ἡ χρῆση καί ἡ ἀξιοποίηση τῶν δεδομένων τῆς ἐπιστημονικῆς ψυχολογικῆς ἔρευνας δέν

ἀποτελεῖ εὐκόλο καὶ ἀπρόσκοπτο ἔργο καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ ἐγείρονται ἀπὸ διάφορες πλευρὲς ἐπιφυλάξεις, ἀρνητικὲς τοποθετήσεις, ἢ καὶ ὑπερβολικοὶ ἐνθουσιασμοί. Ὁ κυριότερος περιορισμὸς στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἡ Ὁρθόδοξη ποιμαντικὴ πράξη μπορεῖ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴν ἐπιστῆμὴ τῆς Ψυχολογίας βρίσκεται στὶς ἀνθρωπολογικὲς προϋποθέσεις ποὺ καθορίζουν τὸ σκεπτικὸ καὶ τοὺς στόχους καθεμιᾶς ἀπὸ τὶς δύο ἐπιστῆμες. Ἡ Ψυχολογία ἀγνοεῖ τί σημαίνει προπρωτικὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου. Θεωρεῖ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὑπάρχει ὁ πεπτωκῶς ἄνθρωπος ὡς τὸ μοναδικὸ ἀνθρωπολογικὸ δεδομένο καὶ οἱ ἀνθρωπολογικὲς συνέπειες τῆς ἐνσάρκωσης τοῦ Θεοῦ-

Χριστολογίας. Κατὰ συνέπεια καὶ τῆ διαφοροποίηση μεταξὺ Ψυχολογίας καὶ Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας καθορίζει τὸ ἀντικείμενο τῆς σπουδῆς τους, ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν αὐτὸ εἶναι μόνον ὁ «πεπτωκῶς» ἢ καὶ ὁ «ἀνιστάμενος», δηλαδή ὁ φωτιζόμενος καὶ θεούμενος ἄνθρωπος.

Ὅσοι ἔχουν ἔστω καὶ ἐλάχιστη γεύση ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας, εὐκόλα κατανοοῦν ὅτι: α) ἡ ἀνθρωπολογία τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογίας διαφέρει ἀπὸ αὐτὴν τῶν σύγχρονων ἐπιστημῶν τοῦ ἀνθρώπου. Χρειάζεται ἐπομένως προσοχὴ κατὰ τὸν διάλογο μὲ αὐτὲς τὶς ἐπιστῆμες, ὥστε νὰ μὴν υἱοθετοῦνται ἀνθρωπολογικὲς ἀντιλήψεις ἀσύμβατες μὲ τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση. β) Δίχως τῆ νη-

λόγου βρίσκονται ἐκτὸς τοῦ πεδίου τῶν ἐνδιαφερόντων της. Ἡ Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Θεολογία τοποθετεῖ τὴν ἀφετηρία τῆς ἀνθρωπολογίας της στὶς προπρωτικὲς προδιαγραφές τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος καὶ ἡ προσπάθεια διατύπωσης τρόπων ποιμαντικῆς παρέμβασης στὴ ζωὴ τῶν πιστῶν δὲν μπορεῖ νὰ νοσηθεῖ ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν εὐρύτερη ἐκκλησιαστικὴ προσπάθεια γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ ἀνθρωπολογία τῆς Ὁρθόδοξης Παράδοσης δὲν ἔχει ὑπόσταση ἐρήμην τῆς

πτικῆ ἐμπειρία τῶν κατὰ Χάριν Χριστῶν, δηλαδή τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἀδύνατον νὰ διατυπωθεῖ οὐσιαστικὸς λόγος γιὰ τὸ τί εἶναι πραγματικὰ ὁ ἄνθρωπος.

5. Γιὰ τὸν ὀρθόδοξο ποιμένα ἢ ποιμαινόμενο πρέπει νὰ εἶναι σαφὲς καὶ ξεκάθαρο ὅτι τὸ μυστήριον τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως εἶναι θεμελιῶδες καὶ «ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ» γιὰ τὴ ζωὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Τὸ θεόδοτο αὐτὸ μυστήριον τῆς μετανοίας: — Δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ καμία ἀπὸ τὶς

διάφορες «ψυχο»-λογικές μεθόδους και «ψυχο»-θεραπευτικές τεχνικές.

— Δέν ἀποσκοπεῖ στήν «ψυχο»-λογική ἀνακούφιση ἀλλά στήν κάθαρση ἀπό τὰ πάθη, στόν ἁγιασμό καί στή θέωση τοῦ ἀνθρώπου.

— Δέν στηρίζεται σέ ὀρθολογικές γενικῆς χρήσεως καί ἐφαρμογῆς τεχνικές, ἀλλά στόν φωτισμό ἀπό τὸ Ἅγιο Πνεῦμα τόσο τοῦ ἐξομολογούμενου ὅσο καί τοῦ πνευματικοῦ πατρός. Κατὰ τὴν ἐπιτέλεση τοῦ Μυστηρίου ὁ μὲν ἐξομολογούμενος καλεῖται σέ γνήσια μετάνοια (καί ὄχι σέ ψυχολογικῆς τάξεως συναισθηματικές ἐκφορτίσεις), ἐνῶ ὁ ἱερέας καλεῖται νὰ γίνεῖ ἀγωγὸς τῆς Θείας Χάριτος καί νὰ καθοδηγήσει τὸν πιστὸ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸ «ἴδιον θέλημα» ἀλλὰ μεταφέροντας σέ αὐτὸν τό, μυστικῶς καί μὲ ἀνεξιχνίαστο τρόπο, ἀποκαλυπτόμενο θέλημα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν συγκεκριμένο μετανοοῦντα.

— Ἡ θεραπευτικὴ δύναμη τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας δέν εἶναι «ἐκ τοῦ κόσμου τούτου», ἀφοῦ στηρίζεται ὄχι σέ κτιστὲς μεθόδους ἀλλὰ στίς ἄκτιστες ἐνέργειες τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κτιστός, δηλαδή θνητός. Τὸ κτιστὸ μπορεῖ νὰ ἐπιζήσει, νὰ νικήσει τὸ θάνατο, μόνο ἂν βγεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἂν συνδεθεῖ καί σχετισθεῖ μὲ κάτι ἄκτιστο, καί τὸ μόνο ἄκτιστο εἶναι ὁ ἄκτιστος Θεός.

6. Οἱ διάφορες θεραπευτικὲς μέθοδοι ποὺ ἔχει ἐφεύρει ὁ ἄνθρωπος (πάντα κατὰ παραχώρηση τοῦ φιλόανθρωπου Θεοῦ, ἔστω καί ἂν ἀγνωμόνως αὐτὸ τὸ παραβλέπουμε), συμπεριλαμβανομένων καί τῶν ψυχιατρικῶν καί ψυχολογικῶν μεθόδων, δέν εἶναι ὄντολογικῆς τάξεως θεραπείες. Δέν προσφέρουν ὑπαρξιακῆς τάξεως σωτηρία στόν ἄνθρωπο. Προσφέρουν ἀνακούφιση ἢ ἴαση κάποιων ἀπὸ τὶς νοσηρὲς ἐκδηλώσεις τῆς πεπτωκυίας φύσεως, ἀλλὰ δέν παρέχουν τὴ δυνατότητα ὑπερβάσεως τῆς ὑποταγῆς τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου στή φυσικὴ ἀναγκαιότητα, τῆς ὁποίας ἔσχατη φανέρωση εἶναι ὁ θάνατος. Καμία κτιστὴ βιολογικὴ, ψυχολογικὴ ἢ τεχνολογικὴ θεραπεία δέν μπορεῖ νὰ νικήσει τὸν ἔσχατο ἐχθρὸ τοῦ ἀνθρώπου, τὸν θάνατο.

Εἶναι προφανές, λοιπόν, ὅτι δέν πρέπει νὰ γίνεται σύγχυση μεταξὺ τῶν κτιστῶν ἀνθρωπίνων ἱαματικῶν μέσων καί τῆς θεραπευτικῆς κοινωνίας τοῦ κτιστοῦ ἀνθρώπου μὲ τὶς ζωοποιὲς ἄκτιστες ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλη-

σίας. Κατὰ συνέπεια καμία ἀνθρώπινη «ψυχο»-θεραπευτικὴ μέθοδος δέν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὑποκατάστατο τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως, οὔτε ἡ Ἱερὰ Ἐξομολόγηση ἐπιτρέπεται νὰ θεωρεῖται —εὐτελιζόμενη— ὡς θρησκευτικοῦ τύπου «ψυχο»-λογικὴ θεραπεία. Ἀκόμα καί ὅταν κάποιος χρειάζεται καί τὰ δύο, δέν πρέπει νὰ γίνεται σύγχυση μεταξὺ τους. Ἄλλωστε, καμία ἀνθρώπινη μέθοδος δέν μπορεῖ νὰ θεραπεύσει τὴν αἰτία τοῦ κακοῦ, τὴ ρίζα τῆς ἀνθρώπινης νοσηρότητας, δηλαδή, τὴν ἁμαρτία, ἀφοῦ δέν ἔχει οὔτε τὴν ἐξουσία, οὔτε τὸ δικαίωμα, οὔτε καί τὴ δυνατότητα τοῦ «δεσμεῖν καί λύειν», τοῦ «ἀφίεναι ἁμαρτίας».

7. Ὁ πνευματικὸς πρέπει νὰ ἐξομολογεῖ ἐλεύθερος ἀπὸ προσχηματισμένες ἀντιλήψεις καί ψυχολογικὰ ἐρμηνευτικὰ μοντέλα, προσευχόμενος καί παρακαλώντας τὸν Θεὸ νὰ τὸν φωτίσει καί νὰ τοῦ ἀποκαλύψει τὴ σωστὴ στάση καί λύση στὸ πρόβλημα ποὺ καλεῖται νὰ ἀντιμετωπίσει. Δεδομένου, ὅμως, ὅτι πολὺ συχνὰ ζητοῦν τὴ συμβουλὴ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου μὲ σοβαρὰ «ψυχο»-λογικὰ προβλήματα, εἶναι σημαντικὸ ὁ ἱερέας νὰ μπορεῖ νὰ ἀναγνωρίσει ἐκεῖνα τὰ σημεῖα ποὺ ὑποδεικνύουν τὴν παρουσία «ψυχο»-παθολογίας (μὲ τὴν ἱατρικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου) καί νὰ ὑποδεικνύει τὴν ἀνάγκη ἱατρικῆς βοήθειας. Καί σέ αὐτὴ τὴν περίπτωσι, ὅμως, ὁ ἱερέας δέν πρέπει κατ' οὐδένα τρόπο νὰ ἀποποιεῖται τὸ ρόλο του ὡς πνευματικὸς. Ὅταν ὁ ἱερέας βρίσκεται μπροστὰ σέ τέτοια προβλήματα δέν ἀποπέμπει τὸν ἐξομολογούμενο ἀλλὰ τὸν παραπέμπει ἀπλῶς στόν κατάλληλο εἰδικὸ γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς υγείας του, ὁ ἴδιος ὅμως συνεχίζει νὰ ἀσκεῖ τὸ διακόνημα τῆς πνευματικῆς πατρότητος, ἀφοῦ καί ὁ πλέον διαταραγμένος «ψυχ»-ιατρικὸς ἀσθενὴς χρήζει πνευματικῆς καθοδηγήσεως καί πάνω ἀπὸ ὅλα ἔχει ἀνάγκη τῶν ἱαματικῶν μέσων τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλο ἢ ἀνακούφιση τῶν ὀδυνηρῶν συνεπειῶν τῆς φθορᾶς τῶν «δερματίνων χιτώνων» τοῦ ἀνθρώπου καί ἄλλο ἢ ὑπαρξιακὴ του ἀποκατάστασι στὸ «ἀρχαῖον κάλλος» τῆς «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσι» τοῦ Θεοῦ δημιουργίας του.

8. Τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν ὑποδεικνύουν τὴν ἀνάγκη αὐξημένης ἐγρήγορης, ὥστε ἡ Ἐκκλησία μας νὰ μὴν ἀποκλίνει ἀπὸ τὴ φιλοκαλικὴ Τῆς παράδοσι καί τὴν ὀρθόδοξη αὐτοσυνειδησία Τῆς, μεγέθη τὰ ὁποῖα καθορίζουν καί τὶς ἀντιλήψεις Τῆς περὶ υγείας, ἀσθενείας καί θεραπείας τοῦ πά-

σχοντος ανθρώπου. Δεν πρέπει, επίσης, να παρασυρθεί από τον πειρασμό ενός δυτικότροπου ακτιβισμού, ό οποίος έμμέσως ή άμέσως παραθεωρεί τον βασικό ποιμαντικό στόχο, που είναι τό «θεοποιεῖσθαι τε καί θεοποιεῖν» (Άγ. Μάξιμος ό όμολογητής, PG 91, 604D). Όστόσο, αυτή ή έγρήγορση δεν πρέπει να τροφοδοτεῖ τήν ανάπτυξη «ιεροξεταστικοῦ» χαρακτήρα αντιπαλοτήτων με τήν έπιστήμη, άπαδουσών προς τήν Όρθόδοξη παράδοση.

Δυστυχώς, στον τομέα τής συνεργασίας των ποιμένων με τους ψυχιάτρους και τους ψυχολόγους υπάρχουν σοβαρά προβλήματα άμοιβαίων έπιφυλάξεων, όχι πάντοτε άδικαιολόγητα. Στην καθημερινή πράξη δεν λείπουν άρνητικά φαινόμενα είτε λανθασμένων χειρισμών από τήν πλευρά κάποιων ψυχιάτρων ή ψυχολόγων, σε περιπτώσεις μάλιστα θρησκευομένων άσθενών όπου ή στάση του θεραπευτή ύποδηλώνει τις προσωπικές του προκαταλήψεις άπέναντι στην Έκκλησία, είτε από τήν πλευρά κάποιων κληρικών, όταν, για παράδειγμα, αυτοί παρεμβαίνουν άδιάκριτα και επικίνδυνα διακόπτοντας άπαραίτητες θεραπείες ή χαρακτηρίζοντας ως δαιμονισμένο κάθε ψυχιατρικό άσθενή. Τό βέβαιον είναι ότι αυτή ή στάση όρισμένων ψυχιάτρων και ψυχολόγων δεν είναι ούτε συμβατή με τις βασικές αρχές τής ιατρικής και θεραπευτικής δεοντολογίας, ούτε έπιστημονικά δικαιολογημένη. Άντιστοίχως, δεν νομιμοποιούνται οι προκαταλήψεις των ανθρώπων τής Έκκλησίας έναντι τής προσπαθείας των σοβαρών και άληθινών έπιστημόνων να άνακουφίσουν τον ανθρώπινο πόνο. "Άς μήν ξεχνούμε ότι οι —καθόλου σπάνιες— ψυχιατρικές παθήσεις συνεπάγονται πολύ πόνο τόσο για τους νοσοῦντες όσο και για τις οικογένειές τους. Άκριβώς αυτός είναι και ό λόγος που τα ποιμαντικώς μαχόμενα στελέχη τής Έκκλησίας μας χρειάζεται να έχουν έγκυρη και έγκριτη ενημέρωση και καταρτισμό σχετικά με τα προβλήματα που θέτει ή σύγχρονη πραγματικότητα όσον άφορά στην αντιμετώπιση των «ψυχο»-λογικών προβλημάτων.

Έπιμένουμε στους όρους «καταρτισμός» και «ενημέρωση» των στελεχών τής ποιμαντικής διακονίας, διότι συχνά δημιουργείται ή παρεξήγηση, ότι δια τής έπιπρόσθετης ενημέρωσης κάποιων κληρικών ή λαϊκών σε αυτά τα θέματα προωθείται ή ιδέα τής μετατροπής των ποιμένων σε

ψυχολόγους ή σε ψυχοθεραπευτές και τής άπεμπολήσεως τής ποιμαντικής τους ταυτότητας και αυτοσυνειδησίας. Τούτο θα ήταν άνεδαφικό και βλάσφημο. Δεν μπορεί, έπομένως, αυτό τό έπιχείρημα να χρησιμοποιείται ως πρόφαση ή ως δικαιολογία για τήν άρνηση διευρύνσεως τής γνωστικής φαρέτρας του ποιμαντικώς μαχομένου μέσα στη σύγχρονη πραγματικότητα κληρικού. Όπως τονίζει ό άγιος Νεκτάριος, Μητροπολίτης Πενταπόλεως στην «Ποιμαντική» του, ό ποιμένας, πέρα από τήν θεολογική του παιδεία και τήν έκκλησιαστική του μόρφωση, πρέπει να κατέχει και «έγκυκλοπαιδική μόρφωση» (Ποιμαντική, σελ. 123-125).

Προφανώς, παραμένει άπαράβατος όρος, ό ιερέας να είναι πρωτίστως ποιμένας τής Έκκλησίας και γνήσιος φορέας και διάκονος τής σωστικής της Άλήθειας, έδραιωμένος στην πίστη και στη διδασκαλία των άγίων Πατέρων.

Συμπερασματικά, θα θέλαμε να τονίσουμε ότι τό κατ' έξοχήν έργο και σκοπός τής Έκκλησίας, έπομένως και κάθε μορφής ποιμαντικής διακονίας, είναι ή σωτηρία του ανθρώπου, νοουμένη ως άπαλλαγή από τα πάθη τής πεπτακυίας φύσεώς του, ό φωτισμός του, ό άγιασμός και ή θέωσή του (πρβλ. Έροθέου, Μητροπολίτου Ναυπάκτου, Όρθόδοξη Ψυχοθεραπεία, σελ. 232-233). Τούτο δεν σημαίνει, όμως, ότι ή ποιμαντική ευαισθησία τής Έκκλησίας παραγνωρίζει και ύποτιμά τήν όδύνη που έμπεριέχεται στην καθημερινότητα του ανθρώπινου βίου.

Η ιστορία τής χριστιανοσύνης είναι άψευδής μάρτυρας τής άέναης παρουσίας τής Έκκλησίας στο πλευρό του πάσχοντος ανθρώπου. Σε αυτό τον άγώνα άξιοποίησε πάντοτε κάθε δόκιμο μέσο που προσέφερε ή πολιτισμική εξέλιξη για τήν άνακούφιση του ανθρώπινου πόνου. Αυτό καλούμαστε να κάνουμε και σήμερα, άναζητώντας τρόπους φιλόστοργης παρουσίας τής έκκλησιαστικής διακονίας στον ευαίσθητο χώρο συνάντησης τής σύγχρονης ποιμαντικής πράξης με τό μείζον πρόβλημα των ψυχιατρικών διαταραχών και των έπιπτώσεών τους στη ζωή των ανθρώπων. Είναι άναγκαίο, όμως, να είναι σαφή και διακριτά τα όρια μεταξύ τής μυστηριακής προσφοράς των σωστικών δωρεών τής Θείας Χάριτος και των ανθρώπινων μέσων άνακούφισης του ανθρώπινου πόνου.

Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ Π Ο Ι Μ Α Ν Τ Ι Κ Η Σ Ε Π Ι Γ Ν Ω Σ Ε Ω Σ

Ὁ ἱλιγγος τῆς προσωπολατρείας

Τοῦ Πρωτοπρ. Βασιλείου Θερμοῦ

«Χθές γὰρ καὶ πρῶην εἰς ὑπάρχων τῶν πολλῶν καὶ τοῦ δήμου, ἀθρόον ἀποδεικνύεται καθηγεμῶν πρόεδρος, διδάσκαλος εὐσεβείας, μυστηρίων λανθανόντων μυσταγωγός» (Ἁγίου Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος εἰς τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων, PG 46, 581PD).

Ἡ φράση αὐτὴ ἀποτελεῖ μία πολὺ ζωντανὴ περιγραφή τῆς ἀλλαγῆς ποὺ συμβαίνει στὴ ζωὴ τοῦ κληρικοῦ. Μέχρι χθές ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλούς, ποιμαινόμενος λαϊκός, μέλος τοῦ ἐκκλησιασματος. Σήμερα βρίσκεται στὴν κορυφὴ ὄλων καὶ τοὺς καθοδηγεῖ. Ἐγινε τὸ στόμα τῶν πιστῶν κατὰ τὴ Θεία Λατρεία, ὁ διδάσκαλός τους στὴν πνευματικὴ ζωὴ. Ἀνάβαση ταχύτατη καὶ ἱλιγγιώδης.

Ἐπρεπε νὰ εἶναι ἔτσι; Καὶ γιατί ὁ Θεὸς νὰ ἐκθέτη τοὺς δούλους του στοὺς κινδύνους μιᾶς τέτοιας ἀτόμης ἐξψώσεως; Ὁχι, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ σοφία Του εἶχαν φωτίσει τοὺς Πατέρες μας νὰ θεσπίσουν εἰσαγωγικὰ στάδια πρὸς τὴν ἱερωσύνη, δηλαδὴ τοὺς βαθμοὺς τοῦ κατωτέρου κλήρου. Ὁ ὑποψήφιος κληρικὸς πρέπει νὰ χειροθετῆται σταδιακὰ ἀναγνώστης, ψάλτης, ὑποδιάκονος· ἂν εἶναι καὶ κατηχητὴς πάλι χρειάζεται εἰδικὴ χειροθεσία. (Φυσικὰ κάποιος εἶναι γιὰ νὰ παραμείνουν πάντοτε σὲ αὐτοὺς τοὺς βαθμούς). Τὰ ἐπὶ μέρους διακοιμήματα τῆς Ἐκκλησίας λειτουργοῦν σὲ ἀρμονία καὶ συνάφεια μεταξύ τους καὶ ὁ προοριζόμενος γιὰ κληρικὸς ὀφείλει νὰ περνᾷ ἀπὸ τὴ δοκιμασία καὶ τὴν σταδιακὴ

ἀνάδειξή του, ὥστε βαθμιαῖα νὰ διαμορφώνη συνείδηση λειτουργοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐτσι καὶ ὁ ἴδιος προετοιμάζεται πνευματικὰ καὶ ψυχολογικὰ καὶ οἱ πιστοὶ ὁμαλὰ ἀναπτύσσουν τὸν σεβασμὸν ποὺ ἀπαιτεῖται.

Ἡ σημερινὴ ἀτόμη ἀνάδειξη παρουσιάζει δύο προβλήματα. Γιὰ μὲν τὸν κληρικὸ, τὸν κίνδυνο τῆς ἐπάρσεως καὶ τῆς ὑπερηφανείας, τὸν κίνδυνο νὰ νομίση ὅτι ἔφτασε κιόλας μὲ τὴ χειροτονία του στοὺς ὕψος ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ βρίσκεται χαλαρώνοντας ἔτσι τὴν πνευματικὴ του ζωὴ. Γιὰ δὲ τὸ ποίμνιο ὑπάρχουν δύο κίνδυνοι· ἂν μὲν

ὁ κληρικὸς ἦταν πρῶην ἐνορίτης τους καὶ γνωστός ἀπὸ μικρὸς, ἐνδέχεται νὰ μὴν τὸν σεβαστοῦν ποτέ μέσα τους ὡς πνευματικὸ ὁδηγὸ· ἂν τοποθετήθηκε στὴν ἐνορία του ἄγνωστος προηγουμένως, μπορεῖ νὰ τὸν ἐξιδανικεύσουν μέσα στὴν καρδιά τους καὶ νὰ τὸν βλέπουν σὰν ἅγιο, κυρίως ἂν καὶ ὁ ἴδιος ἄθελά του καλλιεργῆ μία μυθοποιημένη εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ του.

Τὸ φαινόμενο τῆς προσωπολατρείας τοῦ

κληρικοῦ, ἰδίως του πνευματικοῦ, ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τίς νοσηρότερες ἐκφράσεις τῆς σημερινῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ ἔχει γίνει αἰτία γιὰ πάμπολλα προσωπικὰ δράματα, φανερά ἀλλὰ καὶ κρυφά. Τὰ αἰτία του εἶναι μικτά: ψυχολογικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ. Ὡς πρὸς τὰ ψυχολογικὰ αἰτία, πρέπει νὰ ἔχουμε πάντοτε ὑπ' ὄψιν μας τὴν τάση τοῦ ἀνθρώπου νὰ ρέπει πρὸς τὰ αἰσθητὰ, ἐπειδὴ ἡ προσέγγιση τῶν νοητῶν ἀπαιτεῖ περισσότερο κόπο. Ἐτσι προτιμᾷ νὰ λατρεύει τὸν

πνευματικό του παρά τὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Ἐξ ἄλλου, ὅπως μᾶς θύμισε ὁ Ντοστογιέφσκι μὲ τὸν Μεγάλο Ἱεροεξεταστή, πολλοὶ ἄνθρωποι (ἴσως οἱ περισσότεροι) εἶναι πρόθυμοι νὰ θυσιάσουν τὴν ἐλευθερία τους προκειμένου νὰ ἔχουν ἀσφάλεια. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε καὶ τὴν ἀναβάθμιση τῆς αὐτοεκτίμησης ποὺ λαμβάνει χώρα κατὰ τὴν προσωπολατρεία: ἂν προσκολληθῶ σὲ κάποιον πνευματικό ποὺ τὸν θεωρῶ ἅγιο, καὶ ἡ δική μου ἀσημαντότητα παίρνει ἄλλες διαστάσεις καὶ δοξάζεται μὲ «δανεικὴ» δόξα.

Δὲν πρέπει, ὅμως, νὰ παραθεωροῦμε τὰ ἐκκλησιαστικά αἵτια: Ὑπάρχουν πνευματικοὶ ποὺ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀσκοῦν αὐτὸ τὸ βαρύτατο ἔργο λόγῳ τῆς προσωπικῆς τους ἀνωριμότητος· κάποιος ὅμως τοὺς τὸ ἀνέθεσε. Ὑπάρχουν ἄλλοι, κατάλληλοι μὲν, ἀλλὰ πλήρως ἀπροετοιμαστοί, σὲ ἐποχές μάλιστα ποὺ οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν ἰδιαίτερα πολὺπλοκοὶ καὶ συνεπῶς ἀπαιτεῖται αὐξημένη αὐτογνωσία καὶ ἀνθρωπογνωσία. Ἀκόμη, συντελοῦν καὶ τὰ κριτήρια «πνευματικότητος» ποὺ κυκλοφοροῦν στὴν Ἐκκλησία μας καὶ δημιουργοῦν ἱεραρχήσεις τῶν κληρικῶν κυρίως μὲ ἐξωτερικὰ μέτρα, καθὼς καὶ διαφήμιση κάποιων πνευματικῶν ἀπὸ τὰ «παιδιά» του. Ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ ἀλλάξουν πιέζουν γιὰ διορθώσεις στὴ θεολογική μας νοοτροπία, γιὰ μεγαλύτερη ἀγάπη πρὸς τὴν Ἐκκλησία, γιὰ σοβαρότερη μεταχείριση τοῦ θείου δώρου τῆς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως.

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ πότε θὰ γίνουν αὐτὰ, ἀποστολή μας ὡς κληρικῶν εἶναι νὰ ἐπαγρυπνοῦμε ὡς κληρικοὶ γιὰ νὰ μὴ χάσουμε ἀπὸ τὰ μάτια μας τὸ νῆμα τῆς πνευματικῆς μας ἐξελίξεως. Μὲ ἄλλα λόγια, νὰ γνωρίζουμε ποιὸί εἴμαστε, ὅσο εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατὸ, παρά τις τιμές ποὺ μᾶς ἀπονέμουν οἱ πιστοί. Ἀκόμη δέ, νὰ κρατοῦμε στὴν ψυχὴ μας τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν σεβασμὸ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας κατὰ τὴν ἐξάσκηση τῶν ποικίλων καθηκόντων μας. Τὸ ἀναγκαῖο φρόνημα γιὰ τὸν κληρικό εἶναι: Ποιὸς εἶμαι ἐγὼ ποὺ διδάσκω τὴν ἄλλη ψυχὴ; ποὺ τὴ συμβουλεύω; ποὺ τὴν ἐκπροσωπῶ ἐνώπιον τῆς Ἁγίας Τριάδος κατὰ τὴ Θεία Λατρεία; Μὲ ἕνα τέτοιο φρόνημα εἶναι πιθανότερο ἢ Λατρεία μας νὰ γίνεται «ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» καὶ ἡ συμβουλευτικὴ μας διδασχὴ νὰ πλησιάζει ἀρκετὰ τὴν Ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ.

ΙΕΡΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΙΣΚΕ) Σοφοκλέους 4, Ἀθήνα 105 59 ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου Κληρικῶν Ἑλλάδος (ΙΣΚΕ) ἀνακοινώνονται τὰ ἑξῆς:

Τὴν 24ην Σεπτεμβρίου 2002 συνήλθε σὲ τακτικὴ Συνεδρία τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον μὲ θέμα τὴν ἐκλογή νέου Προέδρου καὶ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου. Ἐκ τῆς γενομένης ψηφοφορίας ἐξελέγησαν: Πρόεδρος τοῦ Δ.Σ., πρῶτ. Βασίλειος Βουϊδάσκη, Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Δ.Σ., πρῶσβ. Ἰωάννης Μελισσάρης.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου σήμερα ἔχει τὴν κάτωθι σύνθεση:

1. π. Βασίλειος Βουϊδάσκη, Πρόεδρος (Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν).
2. π. Δημήτριος Κλουτσοῦ, Ἀντιπρόεδρος (Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν).
3. π. Ἰωάννης Μελισσάρης, Γεν. Γραμματεὺς (Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν).
4. π. Χρῆστος Ζησιμόπουλος, Ταμίας (Ἱ. Μ. Ἀττικῆς).
5. π. Εὐστάθιος Κολλᾶς, Μέλος (Ἱ. Μ. Ἡλείας).
6. π. Εὐθύμιος Γκίκας, Μέλος (Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν).
7. π. Σπυρίδων Κοράκης, Μέλος (Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν).
8. π. Ἐμμανουὴλ Καβρολάκης, Μέλος (Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν).
9. π. Σπυρίδων Τσάκαλος, Μέλος (Ἱ. Μ. Ἀττικῆς).
10. π. Χρῆστος Χριστοδούλου, Μέλος (Ἱ. Μ. Πειραιῶς).
11. π. Ἀνδρέας Σωτηρόπουλος, Μέλος (Ἱ. Μ. Ἡλείας).
12. π. Γεώργιος Σελλῆς, Μέλος (Ἱ. Μ. Ἀργολίδος).
13. π. Γεώργιος Βαμβακίδης, Μέλος (Ἱ. Μ. Ζιχνῶν).

Τὸ Προεδρεῖον τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου Κληρικῶν Ἑλλάδος παρακαλεῖ τοὺς ἐφημερίους νὰ ἀνανεώσουν τὴν ἐγγραφή τους στὸν Ἱερό Σύνδεσμο καὶ ὑπόσχεται ὅτι θὰ προωθήσει τὴν ἐπίλυση τῶν θεμάτων ποὺ ἀπασχολοῦν τὸν ἐφημεριακὸ κληρὸ μὲ τὸν ἐπιβεβλημένο δημιουργικὸ διάλογο, μὲ εὐπρεπῆ, δίκαιο καὶ πνευματικὸ τρόπο, ὁ ὁποῖος ἀρμόζει στοὺς πνευματικὸς πατέρες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, σὲ ἀγαστὴ συνεργασία μὲ τοὺς κατὰ τόπους Μητροπολίτες καὶ ἀρμοδίους παράγοντες τῆς Πολιτείας.

Ὁ Πρόεδρος
Πρωτοπρ. Βασ. Βουϊδάσκη

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Πρῶσβ. Ἰωάν. Μελισσάρης

Ποιμαντική συμβολή στο πρόβλημα τῶν ἀνεπιθυμητῶν κυήσεων*

Τοῦ Πρωτοπρ. Κωνσταντίνου Καραϊσαρίδη

Θεωρῶ, ὅμως, ἐντελῶς ἀπαραίτητο, πρὶν ἀπὸ τὴν καθ' αὐτὸ εἴσοδο στοῦ θέμα μου, νὰ ἐκθέσω δύο πολὺ βασικὲς ἀρχές ποὺ θὰ πρέπει νὰ διέπουν τὴν ὅλη πνευματικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος τῶν ἀνεπιθυμητῶν κυήσεων, καὶ ὄχι μόνο:

1) Ὁ ποιμένας, ὡς εἰκόνα τοῦ καλοῦ Ποιμένα, τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἀσκεῖ ἔργο δικαστοῦ, οὔτε δικάζει, οὔτε καταδικάζει κανέναν, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ θεραπεύσει. Ἄλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ὅταν ἀναφερόμαστε στὴ δικαιοσύνη Του, θὰ πρέπει νὰ τονίζουμε ταυτόχρονα τὴ φιλανθρωπία Του. Ὁ Θεός μας, δηλαδή, στὴ δικαιοσύνη Του θὰ κρίνει μὲ φιλανθρωπία τοὺς ἀνθρώπους. Διαφορετικὰ, ἐκφράζουμε αἰρετικὰ φρονήματα.

2) Ἐπίσης, ἡ ὅλη προσπάθεια τοῦ ποιμένα πρέπει νὰ ἔχει ὡς ἀποκλειστικὸ —θὰ ἔλεγα— στόχο νὰ γίνουν τέτοιοι ποιμαντικοὶ χειρισμοί, ποὺ θὰ ἀποτρέψουν τυχὸν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, ἢ θὰ λειτουργήσουν ὡς παράγοντας ποὺ θὰ συνεργήσῃ στὴν **ἐπανένταξη τοῦ συγκεκριμένου προσώπου στὸν ἐνεργὸ ἐκκλησιαστικὸ βίον**. Δηλαδή πρέπει νὰ γίνουν τέτοιοι ποιμαντικοὶ χειρισμοὶ ποὺ θὰ βοηθήσουν τὸ πρόσωπο νὰ παραμείνει μέσα στὴν ἐκκλησιαστικὴ θεραπευτικὴ διαδικασία ἢ, ἂν ἀπομακρύνθηκε, νὰ ἐπανέλθει τὸ ταχύτερο δυνατό.

Κατ' ἀρχήν, νομίζω ὅτι θὰ συμφωνήσετε ὅλοι ὅτι θὰ πρέπει νὰ καταδικάσουμε τὴ χοντροκομμένη «συμβουλὴ» ὀρισμένων γονιῶν, ἰδιαίτερα μητέρων πρὸς τὶς κόρες τους. «*Κάνε ὅ,τι νομίζεις, μόνο μὴ μείνεις ἔγκυος*». Ἀκόμη, ἐπίσης μὲ ἐντονο τρόπο, θὰ πρέπει νὰ καταδικάσουμε καὶ τὴν εἰρωνικὴ ἢ γεμάτη ὑπονοούμενα στάση πολλῶν

Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι αἰσθάνομαι κάπως ἄβολα, γιὰ τὴν θὰ προσπαθῶ νὰ σᾶς μιλήσω κάπως ἐμπειρικὰ, καθὼς ἔγιναν ἀπὸ ἄλλους ὁμιλητὲς μέχρι τώρα οἱ ἀπαραίτητες θεωρητικὲς καὶ θεολογικὲς τοποθετήσεις. Ἐγὼ καλοῦμαι, τουλάχιστον ἔτσι τὸ καταλαβαίνω, νὰ κάνω μπροστά σας ἓνα «*ἀδειασμα ψυχῆς*» νὰ ἐξομολογηθῶ ἐνώπιόν σας γιὰ χειρισμοὺς τόσο ὀδυνηρῶν πραγμάτων νὰ παρουσιάσω, ἂν εἶναι δυνατόν, μία ὀδυνηρὴ λυτρωτικὴ διαδικασία, ἐκτὸς τῶν πλαισίων τῆς ποὺ εἶναι τὸ ἐξομολογητήρι, ἢ ἱεουργία τοῦ ἱεροῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως καὶ ἡ ποιμαντικὴ συμβουλευτικὴ σὲ σχέση μὲ τὸ συγκεκριμένο θέμα. Πιστεύω δηλαδή ὅτι καὶ ἡ πιὸ πετυχημένη ἀναπαράσταση τοῦ πράγματος ἀπέχει ἀπὸ τὴ ζωντανὴ πραγματικότητα. Γιὰ τὴν ζῶσα πραγματικότητα ὑπάρχει καὶ ἡ ἀόρατη —πλὴν δραστικὴ— ἐνέργεια τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀνθρώπινο ἐπίπεδο, ἡ ἐξωλεκτικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ τοῦ ἐξομολογούμενου καὶ τοῦ πνευματικοῦ πατέρα, ἢ ὁποῖα ἐμπεδώνεται μὲ τὸ ἀλληλοκοίταγμα αὐτῶν τῶν προσώπων, τὰ δάκρυα καὶ τοὺς λυγμούς —ἐνίοτε— τῶν ἐξομολογούμενων καὶ τὴν ἐν γένει κίνηση καὶ στάση καὶ τῶν δύο αὐτῶν ἐμπλεκόμενων προσώπων.

* Ὁμιλία στοῦ Μεταπτυχιακοῦ Σεμιναρίου: «*Ἀναπαραγωγικὲς τεχνικὲς - ἐμβρυϊκὴ ἐξέλιξη*» τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Βιοηθικῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (12/03/2002).

μπροστά σέ ένα πρόσωπο μέ άνεπιθύμητη κήση, τὸ ὁποῖο παίρνει τὸ μήνυμα ὅτι πολλοὶ τὸ θεωροῦν ἠλίθιο, γιατί δέν προφυλάχθηκε ἀποτελεσματικά, ἢ ἄτολμο καὶ ἀνασφαλές, γιατί δέν τόλμησε ἄμεσα νὰ ξεκαθαρίσει τὸ θέμα μέ ἔκτρωση-φόνο, ἄσχετα ἂν στολιζεται ἢ πράξει μέ ἀνώδυνους ὄρους, ὅπως «ἐπέμβαση», «ἀπόξεση», «διακοπή κήσης» καὶ ἄλλους ἱατρικοὺς ὄρους, τοὺς ὁποῖους σερβίρουν οἱ γιατροὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἐμπλεκόμενοι γιὰ διευκόλυνση τῆς διαδικασίας τῆς ἔκτρωσης καὶ ἀποενοχοποίηση.

Ἄς ἔλθουμε, ὅμως, στὸ θέμα μας. Ὁ ποιμένας κατὰ βάση προσεγγίζεται ἀπὸ τὸ γυναικεῖο κόσμο. Γι' αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπ' εὐθείας ἐπικοινωνία μέ τὴν ἔγκυο γυναίκα, θὰ πρέπει νὰ ἐπιδιωχθεῖ καὶ ἡ ἐμπλοκή σέ αὐτὸ τὸ θέμα καὶ τοῦ ἀνδρα, ἂν εἶναι γνωστός, καὶ εἶναι δυνατὴ — φυσικά— αὐτὴ ἡ ἐπικοινωνία. Διότι, συνήθως ὁ ἀνδρας ξέρει μόνο νὰ ἀπειλεῖ ἢ νὰ ἐκβιάζει, καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀποστασιοποιηθεῖ, ὡς ἂν νὰ εἶναι πρόβλημα μόνο τῆς γυναίκας. Ἡ ἐπικοινωνία μέ τὸν ἀνδρα ἴσως διευκολύνει τὴν γυναίκα στὴν ἀνάδειξη τῶν μητρικῶν συναισθημάτων τῆς, τὰ ὁποῖα ἀπωθοῦνται ἀπὸ τὴν ἔλλειψη συμπαραστάσης ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρα.

Ἄς δοῦμε τώρα, πὸ συγκεκριμένα, κάποιες πιθανές περιπτώσεις ἀνεπιθύμητης ἔγκυμοσύνης, στὶς ὁποῖες καλεῖται ὁ ποιμένας νὰ δώσει τὴ συμβουλή του.

● Μία πιθανὴ περίπτωση ἀνεπιθύμητης κήσης εἶναι στὴ διάρκεια τῆς *μαθητικῆς ζωῆς* (γυμνάσιο, Λύκειο). Οἱ περιπτώσεις αὐτὲς σπάνια φθάνουν στὸν ἱερέα, γιατί καπελώνονται ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον, τὸ ὁποῖο, φοβούμενο τὸ κοινωνικὸ ὄνειδος, σπεύδει καὶ δίδει τὴ λύση μέ τὴν ἔκτρωση, πρὶν καλὰ καλὰ τὸ κοριτσάκι καταλάβει τὴν ἔγκυμοσύνη του καὶ τὴν ἀκολουθήσασα ἔκτρωση. Στὴν περίπτωση πού τὸ θέμα φθάσει στὸν ἱερέα, εἶναι δυνατόν νὰ γίνουν κάποιοι χειρισμοί, ὡστε ἡ ἔγκυμοσύνη νὰ προχωρήσει μέχρι τὴ γέννα. Σ' αὐτὸ διευκολύνει καὶ τὸ ἀνώνυμο περιβάλλον τῶν ἀστικῶν κέντρων. Βέβαια, θέλει ἰδιαίτερη προσοχή στὴν —ἰδιαίτερα κατὰ τὸ παρελθόν— προτεινόμενη συμβουλή νὰ γίνεῖ ἄμεσα γάμος. Ὁ γάμος εἶναι ἐλεύθερη καὶ ἐνσυνείδητη ἐπιλογή, ὄχι ἀναγκαστικὴ προσγείωση. Πολλοὶ γάμοι πού ἔγιναν μεταξύ ἀτόμων νεαρῆς ἡλικίας, κάτω ἀπὸ τὴν πίεση μιᾶς

ἀνεπιθύμητης ἔγκυμοσύνης, διαλύθηκαν, ὅταν —τί εἰρωνεία!— ξεπεράστηκαν ὅλα τὰ ἐμπόδια!

● Μία ἄλλη περίπτωση εἶναι ἡ ἔγκυμοσύνη πού εἶναι καρπός, ἀποτέλεσμα ἐνὸς *μακροχρόνιου ἐξωγαμικοῦ*, ἢ καλύτερα *προγαμιαίου δεσμοῦ*: Εἶναι ἰδιαίτερα δύσκολη ἢ ἀντιμετώπιση τῆς, γιατί ἐδῶ τὰ συγκεκριμένα πρόσωπα ἔκαναν μία ἄτυπη συμφωνία κυρίων νὰ παίρνουν ἀπὸ τὴ σχέση τὴν ἡδονὴ καὶ νὰ ἀρνοῦνται τὴν ὀδύνη, τὶς συνέπειες ἀπὸ τὴ γέννηση παιδιοῦ, μέ τὸ ἐλαφρυντικὸ ὅτι δέν ἀποφάσισαν νὰ νομιμοποιήσουν τὴ σχέση τους. Φαινομενικά, ἔχουν κάποιον δίκιο. Οἱ πιὸ πολλοὶ θὰ τοὺς δικαιολογήσουν. Ὅμως, στὸ ὄνομα ὅποιασδήποτε σκοπιμότητος, μποροῦμε νὰ βγάλουμε ἀπὸ τὴ μέση μία ἄλλη ὑπαρξη;

● Μία ἔγκυμοσύνη σέ ένα *ἀνδρόγυνο* πού ἔχει παιδιά, ἀλλὰ ἀδυνατεῖ νὰ ἔχει γιὰ ἐργασιακοὺς, οικονομικοὺς, κοινωνικοὺς καὶ ἄλλους λόγους, ἄλλο ἓνα παιδί: Αὐτὴ ἡ ἔγκυμοσύνη εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ πρόγραμμα. Ὁ ποιμένας, ἂν εἶχε νωρίτερα μία ἐμπεδωμένη ποιμαντικὴ σχέση μέ τὸ ζευγάρι, θὰ ἦταν σέ θέση νὰ βοηθήσει στὴν ἀνάσυρση ἀποθεμάτων δυνάμεων καὶ ἀπὸ τοὺς δύο συζύγους, ὡστε μέ τὴν καλὴ τους συνεργασία νὰ σηκώσουν τὸ ἐπιπλέον βάρος ἀπὸ τὴ γέννηση ἐνὸς παιδιοῦ. Θὰ πρέπει, ὅμως, νὰ ἀντιληφθοῦν οἱ σύζυγοι ὅτι οἱ ἴδιοι ἀποφασίζουν ἀπέναντι στὴ συνείδησή τους καὶ τὸ Θεό. Ὁ ἱερέας συμβουλεύει, διευκρινίζει καὶ ἐνθαρρύνει, μέχρις ἐκεῖ. Δέν λειτουργεῖ ὡς ὑποκατάστατο τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐθύνης τῶν ἀνθρώπων.

● Ἄλλη περίπτωση εἶναι ἡ ἔγκυμοσύνη σέ μία *προχωρημένη ἡλικία τοῦ ζεύγους*, πού τὰ παιδιά τους μεγάλωσαν κ.λπ.: Εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι καὶ μία περιπέτεια. Μπορεῖ νὰ γεννηθοῦν καὶ παιδιά μέ προβλήματα ὑγείας, συγγενεῖς ἀνωμαλίες. Εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι καὶ μία ἰδιαίτερη εὐλογία, ἀφορμὴ χαρᾶς γιὰ ὅλη τὴν οἰκογένεια. Τὸ τελευταῖο τὸ εἶδα νὰ πραγματοποιεῖται μερικές φορές.

● Μία ἀκόμη περίπτωση ἐξαιρετικῆς δυσκολίας εἶναι ἡ ἔγκυμοσύνη ἢ ἐπιβαρυμένη διαγνωστικά μέ *προβλήματα ὑγείας τοῦ ἐμβρύου*: Ἐδῶ θέλει ἰδιαίτερη προσπάθεια καὶ ἀγωγή γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς ἐνδόμυξης ρατσιστικῆς διάθεσης, σύμφωνα μέ τὴν ὁποῖα θέλουμε ὅλοι νὰ ἔχουμε παιδιά ὁμορφα, ὑγιῆ καὶ ἔξυπνα. Ἀκό-

μη, αυτό ενισχύεται και από τα ριζωμένα αισθήματα κοινωνικού αποκλεισμού, που υπάρχουν ακόμη στην κοινωνία μας για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Έδω, εκτός από την πνευματική καθοδήγηση, με την έννοια ότι ένα άρρωστο παιδί είναι ανοιχτό πεδίο άσκησης για τους οικείους του, χρειάζεται και κοινωνική αγωγή, πράγματα που πρέπει να κάνει το σχολείο και γενικά η κοινωνία και το Κράτος. Είναι χαρακτηριστικό ότι μερικές φορές κάποιοι γονείς, παρακινούμενοι από το πρόβλημά τους, έκαναν πολλά σε αυτόν τον τομέα και παρακίνησαν και το ίδιο το Κράτος.

• Μά άλλη περίπτωση με έντονα διλημματικό χαρακτήρα είναι και εκείνη για την οποία υπάρχει σαφής ιατρική διάγνωση ότι δεν γίνεται να σωθεί ή ζωή και της μητέρας και του έμβριου και, προκειμένου να ζήσει ο ένας από τους δύο, πρέπει να θυσιάσει ή ζωή του άλλου. Είναι, θα λέγαμε, τραγική περίπτωση αυτή, στην οποία εκτός από την ίδια τη μητέρα, δεν μπορεί να αποφασίσει κανένας άλλος. Έχω υπ' όψη μου περίπτωση που η μητέρα αποφάσισε να πεθάνει εκείνη, διότι —όπως είπε— έχει περισσότερο το δικαίωμα να θυσιάσει τη δική της ζωή για να σώσει τη ζωή του παιδιού της, παρά να θυσιάσει τη ζωή του παιδιού της για να σώσει τη δική της.

Ήδη μέχρι τώρα είδαμε διαγραμματικά κάποιες πιθανές περιπτώσεις ανεπιθύμητης έγκυμοσύνης, στις οποίες καλείται ο ποιμένας να ασκήσει συμβουλευτική: μαθήτρια, μακροχρόνιος δεσμός, ανδρόγυνο με παιδιά, γονείς προχωρημένης ηλικίας, άρρωστο έμβρυο. Έπανερχομαι πάλι σε μία γενική συμβουλευτική αρχή: ο ποιμένας θα ασκήσει την όποια συμβουλευτι-

κή του με στόχο να βοηθήσει τη συνείδηση του αιτούντος τη συμβουλή, να λειτουργήσει πιο καθαρά· να δει το θέμα πιο σφαιρικά, όχι τόσο στενόκαρδα και μάλιστα, αν έχει πνευματική καλλιέργεια, σαν ένα νέο πεδίο δύσκολου —όντως— πνευματικού αγώνα. Δεν θα αποφασίσει αυτός για εκείνους. Ούτε πάλι θα δώσει το μήνυμα ότι, αν οι αποφάσεις του ζεύγους ή της γυναίκας δεν ταιριάζουν με το πνεύμα των συμβουλών του, πάει, τελειώσαμε. Δεν χρειάζεται πια να έχει σχέση με το ή τα συγκεκριμένα πρόσωπα. Αν δείξει ένα τέτοιο πρόσωπο, τότε τα συγκεκριμένα πρόσωπα, με αφορμή το πρόβλημα της ανεπιθύμητης έγκυμοσύνης, θα αποστασιοποιηθούν από την ενεργό εκκλησιαστική ζωή και θα ξαναγυρίσουν —όχι πάντως όλα— μετά από μία ή περισσότερες δεκαετίες —το συνηθέστερο. Ένω, αν η ποιμαντική αντιμετώπιση είναι δεοντολογικά όρθη, τότε το συγκεκριμένο πρόσωπο θα κάνει κανόνα μετανοίας, και ίσως —με αφορμή μία όχι ένδεδειγμένη λύση στην ανεπιθύμητη έγκυμοσύνη— μπορεί να γίνει ζωντανό μέλος της Εκκλησίας και να αποκτήσει μία ουσιαστική και καρποφόρα σχέση με το Θεό, την Εκκλησία και το συγκεκριμένο ποιμένα, φυσικά.

Τέλος, ως αναφερθούμε και στην περίπτωση που ένα άτομο έκανε έκτρωση εν αγνοία του ποιμένα και έρχεται να διευθετήσει απέναντι στο Θεό και τη συνείδησή του αυτή τη συνειδησιακή έκκρεμότητα, που του προκαλεί ένοχές. Θα πρέπει ο ποιμένας να χειριστεί το θέμα πάλι με διάκριση, ώστε, αν το πρόσωπο αυτό έχει πλήρη συνείδηση και μετάνοια, να αποκατασταθεί στην εκκλησιαστική κοινωνία ή αλλιώς να βοηθηθεί, με διακριτικούς πνευματικούς χειρισμούς, και πάλι να αποκτήσει αληθινό πνεύμα μετανοίας. **Ο στόχος παραμένει ένας και μοναδικός: να αποκατασταθούν οι δεσμοί του ανθρώπου με το Θεό,** που χαλούν με την παρέμβαση της αμαρτίας. Και ο μέν Θεός αποδεικνύει περίτρανα καθημερινά την ευσπλαχνία Του. Ο δέ άνθρωπος καλείται, με τη βοήθεια του ποιμένα του, να δείξει γενναιότητα συναισθανόμενος και αποδεχόμενος την έγωκεντρικότητά του, καταπολεμώντας τη δειλία του και πράττοντας αυτό που και ο ίδιος γνωρίζει κατά βάθος ότι πρέπει να κάνει, γιατί και η ίδια ή συνείδησή του —έφ' όσον είναι ύγιης— του το υπαγορεύει.

Προσφορά αγάπης από τή Γενική Διεύθυνση Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης τῆς Ι.Α.Α.

Περισσότερα ἀπό 3,4 δισεκατομμύρια δραχμές διέθεσε, κατὰ τή διάρκεια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους 2001-2002, ἡ Γενική Διεύθυνση Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, προσφέροντας ἀρωγή, συμπάρασταση καί ἀνακούφιση σέ 77.000 καί πλέον ἐμπερίστατους ἀδελφούς μας.

κοινωνικοὶ λειτουργοί, παρείχαν ταυτόχρονα ἠθική καί ψυχολογική ὑποστήριξη καί κάθε δυνατή ἐξυπηρέτηση ἀναφορικά μέ τήν εἰσαγωγή πασχόντων ἀδελφῶν μας σέ ἰδρύματα καί νοσοκομεῖα καί τήν πρόωθηση ζητημάτων τους σέ Νομαρχίες, Δήμους, ὑπηρεσίες προσφύγων κ.ἄ.

Παράλληλα, τὰ 144 Ἑνοριακά Φιλό-

Τὸ Γενικὸ Φιλόπτωχο Ταμεῖο τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν προσέφερε σέ 8.150 συναθρώπους μας χρηματικά βοηθήματα συνολικοῦ ὕψους 130.000.000 δραχμῶν, ἐνῶ τὰ στελέχη του, κληρικοὶ καί

πτωχα Ταμεῖα τῆς Ι.Α.Α. προσέφεραν σέ 68.300 ἄτομα εἶδη πρώτης ἀνάγκης καί χρηματικά βοηθήματα, τακτικά καί ἔκτακτα, συνολικοῦ ὕψους 1.450.000.000 δραχμῶν.

Τὰ 65 Κέντρα Ένοριακῆς Ἀγάπης, πού λειτουργοῦν σέ ἰσάριθμες Ένορίες τῆς Ι.Α.Α., προσέφεραν συνολικά 887.050 μερίδες φαγητοῦ, συνολικοῦ κόστους 1.010.000.000 δραχμῶν, ἐνῶ τὰ τρία Ένοριακά Συστίτια προσέφεραν 158.000 μερίδες φαγητοῦ συνολικοῦ κόστους 180.000.000 δραχμῶν. Παράλληλα, 10.000.000 δραχμές διατέθηκαν γιὰ τὶς δαπάνες λειτουργίας δύο Ένοριακῶν Ξενῶνων γιὰ ἀστέγους.

Ὅσον ἀφορᾷ στὰ Ἰδρύματα τῆς Ι.Α.Α., γιὰ τὶς 15 Ένοριακές Στέγες Γερόντων, στὶς ὁποῖες φιλοξενοῦνται 332 ἡλικιωμένοι διατέθηκε, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, τὸ συνολικὸ ποσὸ τῶν 140.000.000 δραχμῶν. Γιὰ τὴ Στέγη Κατακοίτων Γερόντων, στὴν ὁποία φιλοξενοῦνται 44 ὑπερήλικες, διατέθηκαν 133.029.741 δραχμές, γιὰ τὸ Κέντρο Ἀποκατάστασης Δυσπροσαρμοστων Ἀτόμων «*Δάμαρις*», στὸ ὁποῖο φιλοξενοῦνται 21 κορίτσια μὲ εἰδικές ἀνάγκες, διατέθηκαν 60.000.000 δραχμές, γιὰ τοὺς δύο Βρεφονηπιακοὺς Σταθμοὺς τῶν Ἀγ. Ἀναργύρων Ἀττικῆς («*Βαφειαδάκειον*») καὶ τῆς Ἀγ. Μαρίνης Ἡλιουπόλεως, στοὺς ὁποίους φιλοξενοῦνται συνολικά 182 βρέφη καὶ νήπια, διατέθηκαν 134.000.000 δραχμές καὶ γιὰ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Ὁρφανοτροφεῖο Βουλιαγμένης, στὸ ὁποῖο φιλοξενοῦνται 15 παιδιά, διατέθηκαν 170.000.000 δραχμές. Τέλος, 1.500.000 δραχμές διατέθηκαν γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν κατασκηνώσεων παιδιῶν ἀπὸ τὴν ἀλλοδαπή.

Ἰδιαίτερα σημαντικὸ ἦταν καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κινήματος Ἀγάπης, πού δραστηριοποιήθηκε στὴν ἀξιοποίηση καὶ ἀναδιανομὴ ἱματισμοῦ, παλαιῶν εἰδῶν καὶ χαρτιοῦ, καθὼς καὶ στὴ διανομὴ τροφίμων.

Παράλληλα, περισσότερα ἀπὸ 23.000 δέματα διανεμήθηκαν κατὰ τὴ διάρκεια Ένοριακῶν ἐπισκέψεων σέ πολύτεκνες οἰκογένειες, σχολεῖα, κοινότητες ἀπεξάρτησης, νοσηλευτικά, φιλανθρωπικά καὶ ἄλλα εὐαγγῆ ἰδρύματα, ἰδιαίτερα κατὰ τὶς ἡμέρες τῶν ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, σὲ πολλές ἐκ τῶν ὁποίων ἠγήθηκε ὁ Προ-

καθήμενος τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπίσης, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, συγκεντρώθηκαν 5.260 φιάλες αἵματος (αὔξηση 15,7% σέ σχέση μὲ τὸ προηγούμενο ἔτος) ἀπὸ τὶς 164 αἱμοληψίες πού πραγματοποιήθηκαν σέ 120 Ένορίες τῆς Ι.Α.Α.

Τέλος, στὸ πλαίσιο τοῦ νέου ποιμαντικοῦ προγράμματος κοινωνικῆς προσφορᾶς μὲ τὴν ἐπωνυμία «*Ένοριακὴ Συμβουλευτικὴ Ἱατρικὴ*» πού ξεκίνησε πιλοτικά σέ ἐννέα Ένορίες τῆς Ι.Α.Α., περίπου 1000 ἄτομα ἐνημερώθηκαν σέ ζητήματα προληπτικῆς ἱατρικῆς γιὰ γυναικολογικά προβλήματα, ἐνῶ 142 συναντήθηκαν γιὰ ἐξετάσεις καὶ συμβουλές μὲ τὸ ἐξειδικευμένο ἱατρικὸ ἐπιτελεῖο πού προσφέρει ἐθελοντικά τὶς ἐπιστημονικὲς ὑπηρεσίες του.

Τὸ ἔργο τῆς Διεύθυνσης Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης ὑποστηρίζουν οἱ κληρικοὶ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, 14 κοινωνικοὶ λειτουργοί, οἱ Πρόεδροι καὶ τὰ μέλη τῶν Ένοριακῶν Φιλοπτώχων Ταμείων καὶ περισσότεροι ἀπὸ 5.000 ἐθελοντές, ἐνῶ ἰδιαίτερα συγκινητικὴ ἦταν, γιὰ μίαν ἀκόμη φορά, ἡ ἀνταπόκριση τῶν πιστῶν καὶ ἡ συνδρομὴ τους στὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση πρόσφατης δωρεᾶς, ὕψους 60 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, συνταξιούχου ἐκπαιδευτικοῦ γιὰ τὴν ὑπὸ ἀνέγερση νέα Στέγη Γερόντων τῆς Ένορίας Ἀγ. Μαρίνης Ἄνω Ἰλισίων.

Ἰδιαίτερα οἱ κοινωνικοὶ λειτουργοὶ τῆς Διεύθυνσης Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης συνεργάστηκαν μὲ φορεῖς καὶ συλλόγους ἐθελοντῶν, συμμετεῖχαν σέ ἡμερίδες, ἐνημερωτικὲς καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις πού ὀργάνωσαν Μὴ Κυβερνητικὲς Ὀργανώσεις, διοργάνωσαν ἐπιμορφωτικὸ σεμινάριο γιὰ τοὺς κληρικοὺς τοῦ Λεκανοπεδίου Ἀττικῆς μὲ θέμα «*Τὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο τῆς Ένορίας*» καὶ ἐκπροσώπησαν τὸ Ἑλληνικὸ Δίκτυο γιὰ τὴν Καταπολέμηση τῆς Φτώχειας στὴ Γενικὴ Συνέλευση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Δικτύου πού πραγματοποιήθηκε στὶς Βρυξέλλες.

ΕΚ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΥΠΟΥ

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

«*Ἡ Βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου*» (Ἰωάν. 18, 36)

Τοῦ Ἀριστομένου Κ. Ματσάγγα

Στὸ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ τὴν πρώτη θέση κατέχει ἡ *Βασιλεία τοῦ Θεοῦ*. Αὐτὸ πὸ κηρύττει στὶς κωμοπόλεις τῆς Γαλιλαίας εἶναι τὸ Εὐαγγέλιο τῆς Βασιλείας. Τὰ θαύματα συνοδεύουν τὴ διδασκαλία ὡς σημεῖα τῆς παρουσίας τῆς Βασιλείας καὶ ἀφήνουν νὰ διαφανεῖ κάπως ἡ σημασία της. Μὲ τὸν ἐρχομὸ της τερματίζεται ἡ κυριαρχία τοῦ Διαβόλου, τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου πάνω στοὺς ἀνθρώπους. Συνεπῶς, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ληφθεῖ μιὰ ἀπόφαση: πρέπει κανεὶς νὰ μετανοήσῃ, νὰ δεχθεῖ δηλ. τὶς ἀπαιτήσεις τῆς Βασιλείας γιὰ νὰ γίνῃ μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ.

Ὁ Χριστὸς μὲ τὴν Ἀνάστασή του εἰσέρχεται στὴ Βασιλεία του. Πρέπει ὅμως νὰ δώσει στοὺς μάρτυρές του νὰ καταλάβουν τὴ φύση αὐτῆς τῆς βασιλείας, πὸ εἶναι τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὴ πὸ περιμέναν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐπὶ πλέον ὄχι «ἐκ τοῦ κόσμου τούτου».

Δὲν πρόκειται δηλ. νὰ ἐγκαταστήσῃ τὴ βασιλεία πρὸς ὄφελος τοῦ Ἰσραὴλ, οὔτε, ἐπίσης, αὐτὴ ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ καμιά ἀνθρώπινη μοναρχία, στὴν ὁποία ὁ Ἰησοῦς θὰ κληροδοτοῦσε τὶς ἐξουσίες του· ἐπὶ πλέον, δὲν ἀνταγωνίζεται καθόλου τοὺς ἐπίγειους βασιλεῖς.

Ὁ Ἰησοῦς τὴν ἐννοεῖ διαφορετικὰ:

Ὁ Ἰησοῦς, ὡς «*υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*», κριτὴς τῆς Ἰστορίας καὶ ἀληθινὸς Θεός, καλεῖ γύρω του τοὺς δώδεκα καὶ ἰδρύει τὴ νέα ἀνθρωπότητα, τὴν Ἐκκλησία, μιὰ *κοινότητα* ἐσχατολογικὴ πὸ θεμελιώνεται μὲν στὸν κόσμον τοῦτο, ἀλλὰ θὰ ὀλοκληρωθεῖ στὰ ἔσχατα. Σ' αὐτὴν τὴν κοινότητα ὁ Χριστὸς δίνει τὸν ἑαυτό του καὶ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Ἔτσι ἐγκαινιάζει τὴ *Βασιλεία* του στὸν κόσμον ὡς ἐμπειρία θείας ζωῆς.

Ὅσοι λοιπὸν πιστεύουν σ' αὐτὸν μετέχουν ἀπὸ τώρα στὴ Βασιλεία του: ὅταν δὲ θὰ ἔλθῃ στὰ ἔσχατα «*ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ*» θὰ δώσει στοὺς δικούς του, στὴ νέα ἀνθρωπότητα τῆς Ἐκκλησίας, τὴ δυνατότητα νὰ γίνουν κληρονόμοι τῆς

Βασιλείας Του καὶ νὰ συμμετάσχουν στὸ Δεῖπνον τῆς Βασιλείας.

Ἡ Βασιλεία του, λοιπὸν, ἐνῶ παραμένει κατὰ βάθος μυστήριον, βιώνεται μέσα στὴν Ἐκκλησία πὸ τὴν εἰκονίζει:

- *Ὡς ἐμπειρία νέας ζωῆς πὸ εἶναι δῶρον τῆς ἀγάπης τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ*. Ὁ Θεὸς πατέρας μᾶς καλεῖ πρῶτος καὶ μᾶς κάνει δῶρον τὴ βασιλεία του. Ὁ Χριστὸς μὲ τὸ σάρκωσή του φανερώνει, ἀποκαλύπτει στὸ πρόσωπό του αὐτὸ τὸ δῶρον καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα «*χρίει*» τὸν Ἰησοῦ *Κύριο* καὶ *Βασιλιά* καὶ καθιστᾷ τὴ Βασιλεία Του ἀφetteria τῆς νέας γέννησης καὶ θείας υἰοθεσίας.

- *Ὡς καρπὸς τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ στὴν Κοινότητα τῆς Ἐκκλησίας*. Στὸ πρόσωπό του ὁ Χριστὸς ἐνώνει τὴ νέα ἀνθρωπότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν καθιστᾷ *σῶμα* του. Ἡ παρουσία του στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ «*ἐνσαρκη*» ἀποκάλυψη, εἰκόνα καὶ φανέρωση τῆς ἴδιας τῆς Βασιλείας.

- *Ὡς μετοχὴ στὴ ζωὴ τοῦ Πνεύματος*. Μὲ τὴν κάθοδο τοῦ Παρακλήτου κατὰ τὴν Πεντηκοστή, ὁ κόσμος εἰσέρχεται στὴ νέα ἐποχὴ τοῦ Πνεύματος. Αὐτὴ ἡ νέα ἐποχὴ εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ὅσοι ἔχουν τὴν ἐμπειρία τοῦ Πνεύματος μέσα στὴν Ἐκκλησία μετέχουν σ' αὐτὴν ἀπὸ τώρα· καὶ ὅσοι τὴν ἐκζητοῦν, κατὰ βάθος ἐκζητοῦν τὴ Βασιλεία τῆς ἀλήθειας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς εἰρήνης τοῦ Θεοῦ.

- *Ὡς Ἀπαρχὴ νέας ζωῆς γιὰ τὸν κόσμον καὶ τὴν ἱστορία*. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐμπειρία νέας ζωῆς, δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν χωράει σὲ κανένα σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, ἐθνικὸ, κοινωνικὸ, πολιτικὸ, πολιτιστικὸ, φυλετικὸ κ.λπ. Οὔτε εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνθρώπων σχεδιασμῶν ἢ καρπὸς κάποιας ὀριζόντιας ἱστορικῆς ἐξέλιξης. Ἡ διάκριση ἀνάμεσα στὸν κόσμον τοῦ «*νῦν αἰῶνος*» καὶ στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι *ὄντολογικὴ*, ὄχι ἠθικὴ, κοινωνικὴ ἢ κ.ἄ. Ὁ παλαιὸς κόσμος εἶναι

Ἀπαντήσεις σέ λειτουργικές, κανονικές καὶ ἄλλες ἀπορίες

Τοῦ Ἰωάννου Φουντούλη,
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

597. Σέ περίπτωση πού τελεῖται γάμος ἀπὸ δύο ἢ περισσότερους ἱερεῖς, τί πρέπει νὰ εἰπεῖ ὁ πρῶτος καὶ τί οἱ ἄλλοι; (Ἐρώτηση π.Χ.Δ.)

Στὰ χειρόγραφα Εὐχολόγια, καθὼς καὶ στὰ ἐντυπα λειτουργικά μας βιβλία, δὲν ὑπάρχουν εἰδικές διατάξεις, πού νὰ καθορίζουν ποιὸς εἶναι ὁ ρόλος τῶν περισσότερων τοῦ ἑνὸς ἱερέων, ὅταν μετέχουν στὴν τέλεση γάμου. Ὅλες οἱ ἐπὶ μέρους τυπικές διατάξεις ὁμιλοῦν γιὰ ἱερέα καὶ διάκονο. Προφανῶς δὲν ἦταν πολὺ συνηθισμένη ἡ «συλλειτουργία» στὸν γάμο, ἄλλως θὰ ὑπῆρχαν σχετικές προβλέψεις, ὅπως γίνεται στὴν θεία λειτουργία. Καὶ τὰ μὲν διακονικά εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὴν κοινῶς σ' ὅλα τὰ μυστήρια καὶ τὴν ἀκολουθίαν κρατοῦσα πράξη. Δὲν λέγει βέβαια ὁ διάκονος τὸ Εὐαγγέλιο, πού, ὅπως εἶδαμε σὲ ἄλλη ἀπάντηση, σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις, ἐκτὸς μόνο τῆς θείας λειτουργίας, ἀναγινώσκεται ἀπὸ τὸν ἱερέα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ μας, ἰδίως στὶς μεγάλες πόλεις, ἡ συμμετοχὴ περισσότερων τοῦ ἑνὸς ἱερέων στὸν γάμο εἶναι, φαίνεται, πολὺ συνηθισμένη. Ἡ ἔλλειψη δὲ συγκεκριμένων καὶ αὐθεντικῶν ὁδηγιῶν γίνεται γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν πολὺ ἐμφανῆς, ἀφοῦ μάλιστα σὲ ἐνορίες τῆς ἰδίας πόλεως δὲν

κρατεῖται ἡ ἴδια τάξη. Ἡ ἀναζήτησις τοῦ δέοντος γενέσθαι πρέπει νὰ στηριχθεῖ στὰ ἴδια τὰ κείμενα καὶ στὴν σπουδαιότητα τῶν ἐπὶ μέρους ἱερῶν πράξεων, πού δὲν εἶναι ὅμως πάντοτε ἐμφανῆς κατὰ τὴν πορεία τῆς ἀκολουθίας καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν λαϊκὴ γι' αὐτὴν ἀντίληψη. Ἐπὶ παραδείγματι τὸ στεφάνωμα καὶ ὁ «χορὸς τοῦ Ἡσαΐα», κατὰ τὸν πολὺν κόσμον, εἶναι τὰ πιὸ σημαντικὰ σημεῖα τοῦ μυστηρίου, πού ἔδωσαν καὶ τὸ λαϊκὸ ὄνομα στὴν ὅλη τελετὴ, χωρὶς βέβαια νὰ εἶναι. Ἀντιθέτως, ἡ «ἄρμωση τῶν χειρῶν», πού ἀποτελεῖ τὸ πανάρχαιο καὶ κεντρικὸ σύμβολο τῆς γαμήλιας ἑνώσεως καὶ τελετῆς, περὶνὰ σχεδὸν ἀπαρατήρητη. Στὶς εὐχές τὰ πράγματα εἶναι ἀκόμη πιὸ πολὺ δύσκολα καὶ δυσδιάκριτα, γι' αὐτὸ καὶ ὡς πρὸς αὐτὲς γίνονται ἀπὸ ἄλλους ἄλλα.

Σὲ περίπτωση συμμετοχῆς στὴν ἱερολογία δύο ἱερέων ἀπὸ μερικοὺς συνηθίζεται ὁ μὲν δεῦτερος νὰ τελεῖ τὸν ἄρραβῶνα, ὁ δὲ πρῶτος τὸν γάμο. Κατ' ἄλλη δὲ συνηθέστερη κατανομή, ἰδίως ὅταν μετέχουν περισσότεροι ἀπὸ δύο ἱερεῖς, οἱ εὐχές διανέμονται μεταξὺ ὄλων. Ὁ δεῦτερος πάλι κρατεῖ τὴν ἐπίδοση τῶν δακτυλιδίων καὶ ὁ πρῶτος στεφανώνει τοὺς νεονύμφους. Ὡς πρὸς τὶς εὐχές πρέπει νὰ εἶναι γνωστὸ, γιὰ νὰ γίνῃ μετὰ τὸν ὀρθὸ

ὑποταγμένος στὴ φθορὰ, τὴ διαίρεση, τὸ θάνατο καὶ τὴν ἁμαρτία. Ἡ Βασιλεία εἶναι ἡ ἐντελέχεια, ὁ βαθύτερος σκοπὸς τῆς δημιουργίας, τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ κόσμου: ἡ ἀνακεφαλαιώσις του στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ σὲ κάθε εὐχαριστιακῆ σύναξῃ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ βιώνει τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὡς κοινωνία καὶ μετοχὴ στὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ πού μεταποιεῖ τὴ ζωὴ σὲ εὐλογία, μεταλλάσσει ὅλο τὸ πλέγμα τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων καὶ καταργεῖ τὸ θάνατο.

• Ὡς πρόγευση καὶ ἄρραβῶνας τῶν ἐσχάτων. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν ἐξαντλεῖται στὸ ἐδῶ καὶ τῶρα τῆς ἱστορίας. Ἀποτελεῖ προσδοκία ἑνὸς καινούργιου κόσμου πού θὰ ἀποκαλυφθεῖ κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἐνδοξῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου θὰ συνάξει τὸ

διασκορπισμένο λαὸ τοῦ Θεοῦ στὸ Δεῖπνο τῆς Βασιλείας. Εἰδικότερα, στὴν Εὐχαριστία ἡ Ἐκκλησία βιώνει τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὡς παρελθὸν καὶ ἱερὴ ἱστορία, ὡς παρὸν καὶ ἐμπειρία νέας ζωῆς καὶ ταυτόχρονα ὡς ἄρραβῶνα καὶ πρόγευση τῆς ἀλήθειας καὶ ζωῆς πού θὰ ἀποκαλυφθεῖ στὰ Ἑσχάτα.

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Χριστιανοὶ ζοῦν σὲ δύο ἐποχές. Σ' αὐτὴν πού «ἦδη» ἐγκαινιάσθηκε στὴν Ἐκκλησία μετὰ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ σ' αὐτὴν πού ἔρχεται ὡς μέλλουσα δόξα. Ἔτσι ὁ «μέλλον αἰὼν» τῆς Βασιλείας ἐμπλουτίζει τὸ παρὸν μετὰ νόημα, χάρι, ἁγιασμό καὶ ἐλπίδα καὶ καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους πρόσωπα ἀγάπης καὶ ἐλευθερίας.

Ἄ. Μασσάγας

τρόπο ή κατανομή, ότι ή κυρία εϋχή του γάμου είναι ή τρίτη, ή σύντομη και άρχαιοτάτη εϋχή «*Ὁ Θεός ὁ ἅγιος, ὁ πλάσας ἐκ χοῦς τὸν ἄνθρωπον...*», κατά τήν ὁποία γίνεται ή ἄρμωση τῶν χειρῶν τῶν νυμφευομένων, ὅταν λέγεται ή φράση «*αὐτὸς καὶ νῦν, δέσποτα, ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου καὶ ἄρμωσον τὸν δοῦλον σου... καὶ τὴν δούλην σου... ὅτι παρὰ σοῦ ἀρμόζεται ἀνδρὶ γυνή*». Η εϋχή αὐτή είναι ὅ,τι καὶ ή εϋχή τῆς ἀναφορᾶς τῆς θείας λειτουργίας καὶ οἱ καθαγιαστικές εϋχές τῶν ἄλλων μυστηρίων, ή δὲ ἀνωτέρω φράση είναι ὅ,τι καὶ ή ἐπίκληση του ἁγίου Πνεύματος στήν θεία λειτουργία καὶ στὰ λοιπὰ μυστήρια.

Κατὰ τήν τάξη τῶν ἀκολουθιῶν τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν τελετῶν του λειτουργικοῦ μας τύπου, δύο εἶναι πάντα οἱ συστατικές εϋχές: μία ή καθαγιαστική καὶ μία δευτέρα, πού ἔπεται συνήθως τῆς εϋλογίας («*Εἰρήνη πᾶσι — τὰς κεφαλὰς ἡμῶν*»), ή εϋχή τῆς κεφαλοκλισίας δηλαδή, πού ἀναφέρεται στοὺς ἀναμενομένους καρπούς του μυστηρίου. Ἐδῶ στὸν γάμο αὐτή εἶναι ή τετάρτη εϋχή («*Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ ἐν τῇ σωτηριώδει σου οἰκονομία...*»), σύντομη καὶ αὐτή καὶ περιεκτική καὶ ἀρχαία, ὅπως ή τρίτη. Οἱ ἄλλες εἶναι μεταγενέστερες καὶ περιφερειακές, πού προσετέθησαν μετὰ τήν ἀπόσπαση τῆς ἱερολογίας του γάμου ἀπὸ τήν θεία λειτουργία γιὰ νὰ ἀποκτήσει κάποια ὑπόσταση ή σύντομη, κατὰ τὰ ἄλλα, ἀκολουθία. Μερικοὶ ὅμως ἐντυπωσιαζόμενοι ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν δύο πρώτων μεταγενεστέρων εϋχῶν («*Ὁ Θεός ὁ ἄχραντος...*» καὶ «*Εϋλογητὸς εἶ Κύριε...*»), ἀπὸ τὸ πομπῶδες λαϊκότροπο ὕφος, τὰ πολλὰ ὀνόματα καὶ τὶς ἐξ ἴσου πολλές εϋχές καὶ εϋλογίες, ρίχνουν τὸ βάρος σ' αὐτὲς καὶ ἀφήνουν τὶς δύο κύριες εϋχές στοὺς δευτέρους καὶ τρίτους ἱερεῖς, ἐνῶ οἱ πρῶτοι ἀπαγγέλλουν τὶς δευτερεύουσες δύο πρῶτες.

Κάτι ἀντίστοιχο συμβαίνει καὶ στήν ἀκολουθία τῶν μνηστρῶν. Κύρια τελεστική εϋχή δὲν εἶναι ή μακρὰ μεταγενεστέρα, ὅμοια στὸ ὕφος καὶ στὸν τρόπο τῆς συνθέσεως πρὸς τὶς δύο πρῶτες εϋχές του γάμου («*Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ τῷ παιδί...*»), ἀλλὰ ή μικρὴ καὶ ἀρχαία, πού εἶναι καὶ ή συστατική τῆς ἱερολογίας τῶν μνηστρῶν («*Ὁ Θεός ὁ αἰώνιος... εϋλόγησον καὶ τοὺς δούλους σου τούτους...*»).

Ὅλα τὰ ἄλλα μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ κατανέ-

μονται ἀναλόγως πρὸς τοὺς μετέχοντες ἱερεῖς. Οἱ εϋχές ὅμως οἱ καίριες ἀνήκουν ἀναμφισβητήτως στὸν πρῶτο, πού εἶναι καὶ ὁ τελῶν τὸ μυστήριο. Αὐτὸς θὰ ἀναγνώσει τήν εϋχή «*Ὁ Θεός ὁ ἅγιος...*» καὶ αὐτὸς κατὰ τήν παναρχαία καὶ προχριστιανική ἀκόμη παράδοση καὶ τάξη θὰ κάνει τήν ἄρμωση τῶν χειρῶν, τήν σύσταση δηλαδή του μυστηρίου του γάμου. Εἶναι γνωστὸ ὅτι γιὰ ἄρμωση χειρῶν κατὰ τήν γαμήλια τελετὴ μιᾶ καὶ αὐτὴ ή Παλαιὰ Διαθήκη (Τωβίτ Γ', 12: ὁ Ραμουήλ «*ἐκάλεσε Σάρραν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ καὶ λαβὼν τῆς χειρὸς αὐτῆς παρέδωκεν αὐτὴν Τωβία γυναικα καὶ εἶπεν: "Ἴδου κατὰ τὸν νόμον Μωυσέως κομίζου αὐτὴν"*... καὶ εϋλόγησον αὐτούς»). Πατέρες δὲ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς μὲ ἔμφαση ὁμολοῦν γιὰ τήν σύναψη τῶν χειρῶν τῶν νυμφευομένων, ὡς τὸν κατ' ἐξοχή γαμήλιο συμβολισμό καὶ ὡς πράξη ταυτόσημη πρὸς τήν τέλεση του γάμου. Π.χ. Συνεσίου Πτολεμαΐδος, Ἐπιστολὴ 105: «*ἐμοὶ ... ὁ τε Θεός, ὁ τε νόμος, ἡ τε ἱερά Θεοφίλου (του Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας) χεῖρ γυναικα ἐπιδέδωκε*» Γρηγορίου του Θεολόγου, Ἐπιστολὴ 193η, «*Προκοπίω*»: «*τῶν νέων (τῶν νυμφευομένων) τὰς δεξιὰς ἀλλήλαις τε ἐμβάλλω καὶ ἀμφοτέρας τῇ του Θεοῦ*» Συμεῶν Θεσσαλονίκης, «*Διάλογος*» κεφ. 279: «*ὁ ἱερεὺς τὴν πρώτην εϋχὴν λέγει του γάμου τὸν Θεὸν τὸν ἅγιον ἐπικαλούμενος... αὐτὸν ἐξαποστειλαὶ ἄνωθεν τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἀρμόσαι τούτους ἀλλήλοις. Καὶ πάλιν συνάπτει τούτων τὰς χεῖρας, τὸ τέλειον δηλῶν τῆς ἐνώσεως*». Ἀνάλογες εἶναι οἱ τυπικὲς διατάξεις τῶν χειρογράφων, πού μὲ ἔμφαση τονίζουν τήν σπουδαιότητα, τὸν συμβολισμό καὶ τήν θεολογική ἔννοια τῆς ἀρμόσεως τῶν χειρῶν τῶν νυμφευομένων κατὰ τήν ἀνάγνωση τῆς σχετικῆς φράσεως τῆς εϋχῆς: «*καὶ κρατήσας (ὁ ἱερεὺς) αὐτῶν τὰς δεξιὰς χεῖρας, παραδίδωσιν ἀλλήλοις*», ή «*παραδίδει ἀλλήλοις τὰς δεξιὰς αὐτῶν χεῖρας καὶ λέγει: "Ὅτι παρὰ σοῦ ἀρμόζεται..."*», ή «*πλέξας αὐτῶν τὰς δεξιὰς χεῖρας*», ή «*συμπλέξας ἀλλήλων τὰς δεξιὰς*», ή, ἐπὶ τὸ κοσμιότερο, «*συμπλέκει αὐτῶν τοῖς δεξιῶς ἄκροις δακτύλοις*» (πού διατηρεῖται μέχρι σήμερα κατὰ τόπους). Κλείνουμε μὲ τήν χαριτωμένη σὲ ἀπλή γλώσσα ἀπόδοση τῆς ἀνωτέρω διατάξεως, πού ἀπαντᾷ στὸν κώδικα Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἑλλάδος 696 του ΙΕ' αἰῶνος: «*Καὶ πέρνει τὸ δεξιὸ χερί τῆς νύμφυς καὶ δίνει το εἰς του γαμβροῦ τὸ δεξιὸ χερί. "Ὅτι παρὰ σοῦ ἀρμόζεται..."*».

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ στιγμιότυπα

Φωτογραφίες: Χρήστου Μπόνη

Άπο τήν ειρηνική έπίσκεψη τοῦ Μακαριωτάτου στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας.

Λειτουργία (Κυριακή).

Συνάντηση μέ τον πρόεδρο Ἐ. Σεβαρνάντζε.

Συνάντηση μέ τήν όμοσπονδία τῶν έλληνικῶν συλλόγων.

Ἐπισκοπεῖο – Ἀνταλλαγῆ δώρων.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀττικῆς
κ. Παντελεήμων ἀπονέμει
τὸ ὄφθικιο τοῦ ἀρχιμανδρίτου
στὸν π. Σαράντη Σαράντο.
Σεπτ. 2002

Ἐκ τῆς πρώτης ἐπίσημης σύναξης «τῶν ἐν τοῖς
ὄριοις τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος
καὶ Φαναριοφερσάλων διαλαμπάντων
ἀγίων» στὸν Ἱ. Μητροπολιτικὸ Ναὸ Ἁγ. Κων-
σταντίνου καὶ Ἑλένης Καρδίτσας, παρουσία
καὶ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Λαρίσης καὶ Τυρ-
νάβου κ. Ἰγνατίου. Σεπτ. 2002

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σιδηροκάστρου
κ. Μακάριος μαζί με 13 ἀπὸ τοὺς 16
νεοχειροτονηθέντες κληρικούς.
Σεπτ. 2002

Στιγμιότυπα ἀπὸ τὴν βάπτισμα νεοφωτίστων
ἀπὸ τὸ Θεοφ. Ἐπίσκοπο Γκάνας στὸ χωριὸ
Ἐνταίσου τῆς ἀνατ. Γκάνας.
Αὐγ. 2002.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΛΩΣ ΕΚΛΟΘΕΩΝ Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.
Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑ - GREECE
ΤΗΛ. 010-7272253, FAX.: 010-7272251
ISSN 1105-7203

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ

Αριθ. Συμβολής
22202000000000396

